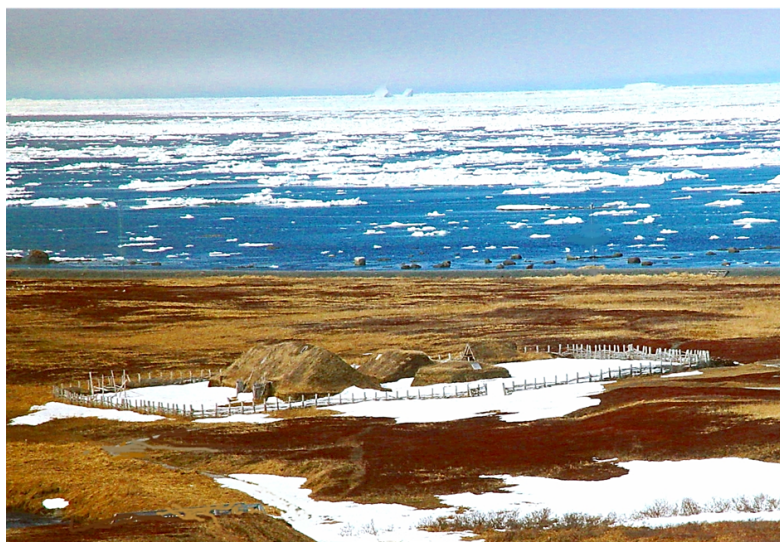

Alexander Grønn Aurstad

Vinland og L'Anse aux Meadows

Forskningen på den norrøne oppdagelsen av
Nord-Amerika

Masteroppgave i Historie
Veileder: Randi Bjørshol Wærdahl
Mai 2023

Fra "De rekonstruerte torvhus" [Fotografi], av Nicolay Eckhoff, 2015, Store norske leksikon (https://snl.no/L%27Anse_aux_Meadows). CC BY SA 3.0

Alexander Grønn Aurstad

Vinland og L'Anse aux Meadows

Forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika

Masteroppgave i Historie
Veileder: Randi Bjørshol Wærdahl
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I 1960 oppdaget Helge Ingstad en norrøn bosetning på nordspissen av Newfoundland, kjent som L'Anse aux Meadows. Dette var en banebrytende oppdagelse, hvor arkeologi ble sentralt i forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika, noe som tidligere hadde basert seg på skriftlige kilder. Disse kildene var hovedsakelig vinlandssagaene Grønlandingenes saga og Eirik Raudes saga.

Denne masteroppgaven undersøker hvordan forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika har utviklet seg, både før og etter oppdagelsen i 1960. Det vil bli lagt ekstra vekt på hvordan sagaenes rolle har utviklet seg etter at arkeologien ble fremtredende i forskningen. Hovedproblemstillingen for denne oppgaven blir derfor: *Hvordan har vinlandssagaenes rolle utviklet seg gjennom forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika etter Helge Ingstads funn av L'Anse aux Meadows i 1960?* For å besvare problemstillingen vil det først bli sett på hvordan forskningen utviklet seg fra dens begynnelse og frem til før Helge Ingstads oppdagelse. Videre vil vi undersøke hvordan L'Anse aux Meadows ble funnet, oversikt over de arkeologiske utgravningene, og Helge Ingstad og hans kone Anne Stine Ingstads teorier og konklusjoner. Etterfølgende vil det bli sett på utviklingen av forskningen frem til i dag, hvor flere historikere og arkeologer og deres forskning vil bli presentert og drøftet.

Undersøkelsen konkluderer med at sagaenes rolle har blitt svært forminsket i dagens forskning av emnet. I motsetning til det vi kunne kalle «vinlandsforskning» før 1960 (siden det var basert på skriftlige kilder), er det i dag mer naturlig å kalle det «forskningen på den norrøne oppdagelsen/tilstedeværelsen i Nord-Amerika», siden arkeologien ser ut til å ha tatt over den ledende rollen i forskningen. Tradisjonen med å bruke sagaene i forskningen er likevel ikke et element som ble sluttet etter oppdagelsen av L'Anse aux Meadows, siden vi finner dette helt frem til begynnelsen av 2000-tallet.

Abstract

In 1960, Helge Ingstad discovered a Norse settlement on the northern tip of Newfoundland, known as L'Anse aux Meadows. This was a ground-breaking discovery, as archaeology became central for the research of the Norse discovery of North America, something of which had been previously based on written sources. These sources were mainly the Vinland sagas "The saga of the Greenlanders" and "The saga of Erik the Red".

The master thesis examines how the research of the Norse discovery of North America has evolved, both before and after the discovery in 1960. The sagas' role in the research will be closely analysed, when it comes to how it has evolved after the emergence of archaeology. The thesis statement is therefore: *How has the role of the Vinland sagas evolved after Helge Ingstads discovery of L'Anse aux Meadows in 1960, with regards to the research of the Norse discovery of North America?* In order to answer the thesis statement, we have to investigate how the research evolved before Helge Ingstads discovery, hence from its beginning till approximately 1960. Secondly, we will examine how L'Anse aux Meadows came to be discovered, what the results of the archaeological studies were and the theories and conclusions made by Helge Ingstad and his wife Anne Stine Ingstad. Subsequently, there will be an examination of the research's evolution till this day, where multiple historians and archaeologists, and their research, will be presented and discussed.

This research concludes that the role of the sagas has been severely diminished in today's research of the topic. On the contrary of what was called "the study of Vinland" before 1960 (since it was based on written sources), what we find today can be more appropriately called "the research of the Norse discovery/presence of/in North America", because of archaeology's leading presence in the field. However, the tradition of using the sagas as a tool in the research did not fade away after the discovery of L'Anse aux Meadows, which can be seen in studies from the early 2000s.

Forord

Leveringen av masteroppgavens markerer slutten på en krevende, men svært lærerik prosess. I løpet av to år har jeg fått muligheten til å fordype meg i noe jeg synes er svært interessant, og har samtidig gitt meg et godt innblikk i hvordan andre historikere og arkeologer har jobbet med ulike kildematerialer. Det er godt å endelig kunne se at arbeidet som er gjort er blitt til en ferdig oppgave, hvor man ofte kan glemme det helhetlige bilde når man er dypt inne i skriveprosessen på hvert kapittel.

Til å begynne med, vil jeg takke min veileder Randi B. Wærdahl som har vært til fantastisk god hjelp under og før skrivingen. Hun har gitt meg en tett og behjelpelig oppfølging under hele skriveprosessen, noe som både har hjulpet meg med å sette en ramme for oppgaven og ikke minst det å bli ferdig med den i tide.

Min samboer, Fredrikke, skal ha takk for å ha støttet og oppmuntret meg, og vært tålmodig med en som har måttet bruke mye tid på masterskriving de siste to årene. Min bror, Stein Magnar, fortjener også en stor takk, siden han ga meg inspirasjonen til å skrive om det valgte emnet. Min søster, Lisa Maria, fortjener en takk for god hjelp når det kommer til språk og grammatikk. Jeg vil rette en spesiell takk til min morfar som vekket min historieinteresse fra da jeg var liten. Uten hans belæring av historie og vikingtiden er det ikke sikkert at jeg hadde endt opp med det jeg gjør den dag i dag. Avslutningsvis fortjener selvfølgelig min mor og far en stor takk for å ha hjulpet meg og stått ved min side så lenge jeg husker. Jeg legger også ved et sitat som betyr mye for meg og min far:

Mars er himmelsk

Ray Bradbury

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	6
1.1 Tema, problemstillinger og avgrensinger	6
1.2 Kilder og metode.....	8
1.3 Disposisjon	11
2. Forskning før Ingstad	13
2.1 Vinlandssagaene.....	13
2.1.1 Grønlandingenes saga.....	13
2.1.2 Eirik Raudes saga	16
2.2 Forskernes bakgrunner	18
2.3 Forskjeller og likheter i forskningen	20
2.3.1 Kildegrunnlag.....	20
2.3.2 Problemstillinger	21
2.3.3 Sagakritikk	22
2.3.4 Vinlands geografiske plassering.....	24
2.4 Kapittelkonklusjon	30
3. Ingstad og L’Anse aux Meadows	32
3.1 Vesterveg til Vinland.....	32
3.1.1 Bakgrunn.....	32
3.1.2 Oppdagelsen.....	34
3.2 L’Anse aux Meadows – Arkeologi	36
3.2.1 Hus A.....	36
3.2.2 Hus B	38
3.2.3 Hus C	38
3.2.4 Hus D.....	39
3.2.5 Hus E	40
3.2.6 Hus F	41
3.2.7 Hus G.....	42
3.2.8 Hus J.....	42

3.2.9 Anne Stine Ingstads konklusjoner	43
3.3 Helge Ingstad - tolkning	45
3.3.1 De norrønes reise og funn av L'Anse aux Meadows	45
3.3.2 Leifsbuðir	48
3.4 Kapittelkonklusjon	49
4. Forskning etter Ingstad	52
4.1 Hvor lå Vinland?	52
4.1.1 Vín eller Vin?	52
4.1.2 Vinlands beliggenhet	55
4.2 Kritikk av vinlandsforskningen	61
4.2.1 Richard Perkins	61
4.2.2 Sverrir Jakobsson	64
4.3 Nyere arkeologisk forskning	65
4.3.1 Nye resultater 2018-2019	65
4.3.2 Nye resultater 2021	67
4.4 Kapittelkonklusjon	68
5. Konklusjon	70
Litteraturliste	75

1. Innledning

1.1 Tema, problemstillinger og avgrensinger

I 1960 ble L'Anse aux Meadows oppdaget av Helge Ingstad på nordspissen av Newfoundland i Canada i nærheten av Cape Bauld. Dette funnet skulle skape store ringvirkninger for forskningen på de norrønes tilstedeværelse i Nord-Amerika i før-Columbustid, og det skulle sette et nytt lys på vinlandsagaenes verdi som historiske kilder. Ingstads funn representerer et veiskille i forskningen på dette emnet, hvor det ikke lenger er kun sagaforskning, men også arkeologi som ligger til grunn for forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika.

Før arkeologien ble virkelig relevant i 1960 etter Helge Ingstads oppdagelse, og hans kone Anne Stine Ingstads utgravinger utover 1960-tallet og sporadisk frem til 1990-tallet (og i tillegg Parks Canadas undersøkelser), var det (som nevnt) for det meste sagaforskning som lå til grunn for forskningen på feltet. Dette er siden det ikke hadde blitt funnet noen norrøne bebyggelser eller gjenstander å utforske i Nord-Amerika før 1960, især med tanke på L'Anse aux Meadows' utvilsomme historiske karakter.¹

Temaet for denne oppgaven vil derfor være hvilke konsekvenser Ingstads funn hadde for forskningen på den norrøne tilstedeværelsen i Nord-Amerika og synet på sagatekstene som historiske kilder. Det som vil stå sentralt er hvordan forskningen på emnet har forandret seg over tid, fra den tid hvor sagatradisjoner var eneste kilde, og frem til i dag hvor denne type forskning har måttet tilpasse seg arkeologiske studier og tolkninger. Jeg vil vise på hvilken måte teoriene og konklusjonene til forskere har endret seg, og hvordan de har hatt forskjellige oppfatninger av for eksempel sagaenes rolle og L'Anse aux Meadows' historie, til og med den dag i dag, og hvorfor. Gjennom en nærmere analyse av forskeres teorier vil jeg vise årsakene til at deres meninger har vært og er forskjellige, og hvordan ulike forskningsfelt har spilt en viktig rolle for deres konklusjoner.

På grunn av Helge Ingstads funn på nordspissen av Newfoundland i 1960, finner vi et stort skifte i forskningen på den norrøne tilstedeværelsen i Amerika før Christopher Columbus' ankomst. Dette leder til mange problemstillinger for min oppgave.

Med dette såkalte «skiftet» i bakhodet, lyder min hovedproblemstilling som følger:

¹ Keller, 2001: 67

«Hvordan har vinlandssagaenes rolle utviklet seg gjennom forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika etter Helge Ingstads funn av L'Anse aux Meadows i 1960?»

Selv om Helge Ingstads funn tilsynelatende kunne løse noen spørsmål og teorier fra tidligere forskning, så har det vist seg å skape mange nye. Dette har ført til at jeg må analysere forskningen og dens konklusjoner, hvor jeg må se etter brudd og kontinuitet.

Det er flere spørsmål som reiser seg i sammenheng med den tidligste forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika, før man i det hele tatt visste noe om L'Anse aux Meadows. Hvilke teorier fantes det om denne begivenheten før Helge Ingstads oppdagelse i 1960? Et slikt spørsmål forutsetter av vi må studere hvilke kilder som har ligget til grunn for tidligere forsknings teorier og meninger. Hvordan har forskere kommet frem til svarene og teoriene som de har skrevet, og hvilke fellestrekk og forskjeller finner vi hos disse teoriene?

Helge Ingstads funn leder også til andre spørsmål. Et av de interessante aspektene ved selve problemstillingen er denne begivenheten, altså at L'Anse aux Meadows faktisk ble funnet, på et øde sted på Newfoundland. Hvordan fant Ingstad L'Anse aux Meadows? Her må vi se på hans egne verk når vi undersøker. Hvilke ressurser, teorier, tidligere forskning og undersøkelser lå til grunn for reisen til denne destinasjonen?

Som nevnt så har det blitt gjort flere arkeologiske utgravninger og undersøkelser av L'Anse aux Meadows etter 1960. Disse ligger til grunn for mange spørsmål videre i oppgaven. Funnet av L'Anse aux Meadows har forårsaket en total endring i oppfatningen av den norrøne tilstedeværelsen i Nord-Amerika, siden forskningen gikk fra sagaforskning til arkeologi, og at de ble sammenkoblet. Her er det flerfoldige spørsmål å undersøke.

Ett av disse handler om vinlandsagaenes troverdighet. Lenge før Ingstads funn i 1960 var det ulike teorier om akkurat dette, noe som også har fortsatt etter funnet av L'Anse aux Meadows. Hvordan har funnene ved L'Anse aux Meadows korrespondert med sagaene? Hvilke tolkninger har forskere hatt, og hvilken rolle har sagatradisjonen spilt i forskningen etter 1960?

Et annet viktig spørsmål er forskjellene og likhetene mellom forskere når det kommer til *ordet* Vinlands betydning. Hvilke likheter og ulikheter finner vi om dette spørsmålet, og hvorfor er det eventuelt forskjellige meninger?

Hva ble egentlig L'Anse aux Meadows brukt til? At det har vært en norrøn tilstedeværelse der er det ingen tvil om, men det er fortsatt flere forskjellige tolkninger angående stedets faktiske betydning. Hva var årsaken til dets skapelse? Her er det interessant å se på hvordan arkeologiske resultater og teorier samsvarer og settes opp imot sagaenes beskrivelser og andre forskeres tolkninger og meninger.

Et annet element som blir et spørsmål i seg selv, er hva de arkeologiske bevisene er, og hva som er betydningene av disse. Her mener vi ikke bare med tanke på ovenfor nevnte avsnitt (som omhandler mer bruken av L'Anse aux Meadows), men også andre arkeologiske bevis som kan fortelle oss mer om de norrønes opphold. Hva sier disse bevisene oss, og hvordan har de forandret (eller ikke forandret) synet på oppdagelsen?

Flere spørsmål kommer også om selve forskerne og deres felt. Her må vi sammenligne og se på fellestrekk og ulike brudd mellom dem. Når vi går inn i en slik undersøkelse, er det flere elementer som er viktige å studere. Er det forskjeller, og i tilfelle hvilke, mellom historikers og arkeologers teorier, tolkninger og konklusjoner? Hvordan har ulike forskere tilnærmet seg forskningen om emnet? Hva har forskernes problemstillinger vært? Slike spørsmål vil bli viktige å undersøke i oppgaven for å kunne få et helhetlig bilde.

Når det kommer til problemstillingene i denne oppgaven, så vil vi trenge visse avgrensninger. En viktig avgrensning for oppgaven er hvilke kilder som vil bli anvendt. Først og fremst gjelder dette å finne bøker, artikler og andre kilder som er skrevet innenfor en viss tidsperiode. Den lett definerte tidsperioden er fra Ingstads funn i 1960 og frem til i dag. Jeg vil likevel også bruke noen kilder fra før Ingstads funn, selv om dette ikke nødvendigvis er mange. Selv om kildegrunnlaget hos forskere før 1960 var svært likt, hvor det hovedsakelig bestod av sagaene og sekundærlitteratur (tidligere forskning),² så vil det være viktig å få frem deres ulike syn. Kildene må også være relevante for oppgaven og av en akademisk standard. De må være skrevet av historikere og arkeologer, eller av andre fra et passende fagfelt.

1.2 Kilder og metode

Et hovedproblem er at L'Anse aux Meadows baserer seg mye på arkeologiske bevis, noe som jeg må jobbe *med*, men ikke ut *ifra*. Jeg kan ikke dra til L'Anse aux Meadows og finne primærkilder, og jeg kan heller ikke lete i forskjellige arkiv for å finne bevis. Det er derfor oppgaven ikke baserer seg på at jeg skal finne ut av når, hvorfor og hva den norrøne

² Ibid: 68

befolkningen gjorde i L'Anse aux Meadows, men istedenfor basere seg på tidligere forskning og teorier for å kunne få et overordnet syn på temaet. Det er dette som blir mine primærkilder i oppgaven.

Jeg kan altså ikke gjøre undersøkelser av «klassiske» primærkilder selv, siden historiefaget i denne sammenheng sammenfaller med arkeologiske studier som er blitt gjort i Canada. Det er også derfor viktig å påpeke at selv om jeg ikke har kunnet gjøre undersøkelser av primærkilder selv, så har jeg kunnet lese rapporter skrevet av arkeologer, samt lese bøker og artikler skrevet av historikere og arkeologer som igjen har tydet disse resultatene.

Konklusjonen på dette er altså, kortfattet, at siden jeg ikke kan gjøre en undersøkelse basert på arkivmateriale og primærkilder, så blir kildetilfanget hovedsakelig bestående av sekundærkilder.

I oppgaven min har jeg forsøkt å holde meg til forskningslitteratur som er relevant for mitt tema, og som gir et godt overblikk når det kommer til å representere ulike tolkninger og teorier blant forskjellige forskere, samt forskningsfelt. Jeg har prøvd å unngå å studere for mange verk som er blitt skrevet i tiden før Ingstads funn i 1960, siden flere av disse eldre verkene refererer til mange like verk som er blitt skrevet av tidligere forskere, eller til sagaene. Med dette, føler jeg at jeg har fått en god oversikt over forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika, før 1960.

En viktig kilde for meg, i den overnevnte sammenhengen, er *Vinlandsferdene* av A. W. Brøgger, som jeg har funnet svært nyttig. Boken ble skrevet i 1937, og gir en fin oversikt over hvilken informasjon man hadde om temaet på denne tiden. Her finner vi ikke bare Brøggers egne tanker, men også flere referanser til tidligere forskning gjort av for eksempel Gustav Storm og M. M. Mjelde, hvor også deres verk *Studier over vinlandsreiserne* og *Eyktaarstad-problemet og vinlandsreisene* vil bli anvendt. Her kommer det tydelig frem at man ikke har noen konkrete bevis for vinlandsferdene, men det kommer frem interessante teorier som er grundig forklart.

Det som også har vært viktige kilder for min oppgave er de som er blitt skrevet av Helge Ingstad selv, samt hans kone Anne Stine Ingstad. Av Helge Ingstad har vi bøker som *Landet under Leidarstjernen: En ferd til Grønlands norrøne bygder (1959)*, *Vesterveg til Vinlad: Oppdagelsen av norrøne boplasser i Amerika (1965)*, *The Norse Discovery of America, Vol. 2: The Historical Background and the Evidence of the Norse Settlement Discovered in Newfoundland (1985)*, og Anne Stine Ingstads bidrag finner vi i *The Norse Discovery of*

America, Vol. 1: Excavations of a Norse Settlement at L'Anse aux Meadows, Newfoundland 1961-1968 (1985). Disse er viktig for å forklare flere elementer, både med tanke på hvordan L'Anse aux Meadows ble funnet, deres egne funn, teorier og konklusjoner. Det er dette som er kildene som viser selve startskuddet for den store forandringen som skulle skje i fremtiden med tanke på dette emnet.

Jeg har også funnet M. G. Larssons artikkel *The Vinland Sagas and Nova Scotia: A Reappraisal of an Old Theory* fra 1992 svært spennende. Denne artikkelen viser hvordan man kan finne andre teorier, selv med samme kildemateriell som for eksempel Ingstad. I denne teksten finner vi en gjenoppblomstrende teori av Gustav Storm angående Vinlands beliggenhet. Hans analyse av sagaene og L'Anse aux Meadows er basert på studeringen av vinlandssagaene, litteratur om dem, samt en egen analyse av den nord-amerikanske østkysten. Det kommer tydelig frem at Larsson har en bakgrunn innen arkeologi i teksten, siden han tar for seg mange arkeologiske elementer.³

I Magnús Stefánssons artikkel finner vi et perspektiv som baserer seg mye på *ordet* «Vinland» sin faktiske betydning. Siden han er historiker får vi her en litt annen type forskning enn fra noen av de andre forskerne.⁴ I hans artikkel *Vínland or Vinland?* fra 1998 er det interessant å se hvordan han tolker sagaenes opplysninger, så lenge etter funnet av L'Anse aux Meadows.

Jeg har også anvendt kilder fra et innlegg ved et seminar i regi av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab (13-14 oktober 2000), som har blitt redigert av Jan Ragnar Hagland og Steinar Supphellen, kalt *Leiv Eriksson, Helge Ingstad og Vinland: Kjelder og tradisjonar*, noe som har vært meget relevant for oppgaven.

Birgitta Wallace er en annen spennende forsker som vi vil se på i denne masteroppgaven. Hun har flere teorier om dette temaet, og hun har for eksempel en meget spennende vinkling på sin tilnærming til temaet i sin artikkel fra 2009, *L'Anse aux Meadows, Leif Eriksson's Home in Vinland*. Hun gjør det klart i begynnelsen av sin artikkel at hennes tilnærming ikke vil være, som mange andre, det å se på L'Anse aux Meadows og arkeologien gjennom sagaenes linser, men at hun i motsetning vil se på sagaene fra arkeologiens ståsted.⁵ Fra 1970-tallet og utover drev hun med forskning og publiseringer om L'Anse aux Meadows helt til slutten av sin karriere. Hun hadde da jobb gjennom Parks Canada, som styrer museet på L'Anse aux

³ Fri Tanke, u. å.

⁴ På Høyden, 2019, pkt. 2

⁵ Wallace, 2009: 115

Meadows. Hun ble etter hvert direktør for museet. Wallace har forsket mye på sagalitteraturen, samt annen litteratur om norrøne i Nord-Amerika.⁶ Hun blir også henvist til i mange, om ikke de fleste, av de andre kildene som blir brukt i denne oppgaven. Andre kilder, som vi også skal se på, diskuterer mye om deres egen forskning sammenlignet med Birgitta Wallace', og kan i noen tilfeller stille seg kritisk til henne. Dette vil vi se i kilder som *The Vineland Millennium: Saga and Evidence* (2000) av P. Bergþórsson, og *Medieval Norse Visits to America: Millennial Stocktaking* (2004) av R. Perkins.

Sverrir Jakobsson er professor i middelaldersk historie. Han har forsket mye på verdenssyn, kulturminner og tankesystemer⁷, noe som skinner godt igjennom i hans artikkel om Vinland og L'Anse aux Meadows. I hans tekst, *Vinland and Wishful Thinking: Medieval and Modern Fantasies* fra 2012, fokuserer han mye på hva sagaene faktisk forteller oss, og hvordan de ble sett på av middelalderske øyne. Han har en litt annen måte å se på L'Anse aux Meadows, og stiller seg kritisk til mange av de ulike tolkningene, noe vi vil se senere i oppgaven.

For å finne de ferskeste bidragene om emnet, vil vi se på to arkeologiske utgravninger fra 2018 og 2021. Disse er to vitenskapelige tidsskrift (papers) gitt ut av *Nature* og *Proceedings of the National Academy of Sciences*, hvor vi får et godt innblikk i hvordan forskningen om emnet foregår den dag i dag.

Kombinasjonen av de ulike kildematerialene gjør at jeg har et godt utgangspunkt når det kommer til å undersøke utviklingen av forskningen på både vinlandssagaene og L'Anse aux Meadows, noe som gir i et godt forskningsgrunnlag for å kunne besvare den overordnede problemstillingen. Ved å se på forskjellene og likhetene med forskningen før Ingstad, Ingstads funn og i ettertiden, vil denne oppgaven gi et nytt blikk på forskningen av en viktig del av norrøne menneskers historie, den amerikanske historien og vise hvordan arkeologi kan endre oppfatningen.

1.3 Disposisjon

I neste kapittel vil vi se på perioden før Ingstads funn av L'Anse aux Meadows, noe som vil gi oss en bakgrunn for den overordnede problemstillingen. Kapitlet vil fungere som et empirisk kapittel hvor det vil bli analysert og trukket konklusjoner ved å se tilbake til begynnelsen av vinlandsforskningen og utviklingen av den frem til 1960. Spørsmål som vil

⁶ Canadian Archaeological Association, u. å., pkt. 3-5

⁷ ResearchGate, u. å.

bli aktuelle i dette kapittelet er: *Hvilke teorier og konklusjoner angående den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika hadde forskerne før Helge Ingstads funn i 1960? Hvordan har forskere kommet frem til sine konklusjoner og teorier, og hvilke fellestrekk og ulikheter finner vi i disse?* For å få en bedre forståelse av deres teorier, vil også vinlandssagaene bli kort presentert.

I det følgende kapittelet skal vi sette søkelys på selve oppdagelsen av L'Anse aux Meadows og de arkeologiske utgravningene gjort på 1960-tallet som et resultat av funnet. Vi vil også se på konklusjoner og tolkninger gitt av både Helge Ingstad selv og hans kone Anne Stine Ingstad etter disse utgravningene. Her blir følgende spørsmål aktuelle: *Hvordan, og hvorfor, ble L'Anse aux Meadows oppdaget? Hvilke teorier og konklusjoner befant seg etter funnet av og utgravningene på L'Anse aux Meadows?*

Etter kapittelet som tar for seg Ingstad-paret og deres teorier, kommer vi til kapittelet som omhandler utviklingen av forskningen i senere tid etter funnet av L'Anse aux Meadows. Her vil vi ta for oss flere historikere og arkeologer, og deres teorier, fra 1990-tallet og frem til i dag. Her vil vi stille spørsmålene: *Hva har Ingstads oppdagelse hatt å si for forskningen? Hvordan har forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika utviklet seg etter Helge Ingstads funn i 1960? Hvilken rolle spiller sagatradisjonen og vinlandsforskningen i dagens diskusjoner?*

Avslutningsvis vil vi i 5. kapittel foreta en oppsummering av oppgavens funn, hvor disse funnene vil stå som fundamentet for besvarelser, og dermed konkludere spørsmålene som har blitt stilt i oppgaven. Disse konklusjonene vil deretter bli anvendt til å besvare den overordnede problemstillingen.

2. Forskning før Ingstad

Forskning som omtaler den norrøne reisen til Vinland før Helge Ingstads funn i 1960 er meget omfattende. Fra det som kan kalles milepælen i vinlandsforskningen med Tormod Torfæus' *Historia Vinlandiæ Antiquæ* i 1705, og frem til A. W. Brøggers *Vinlandsferdene* i 1937, er det kommet mange problemstillinger, forslag til konklusjoner og ulike tolkninger som omhandler vinlandsforskningen. Brøgger har i sin bok anført omkring hele 180 kilder (sekundærlitteratur og sagaene) som grunnlag for sin litteratur, noe som kan anslå hvor mye det var som faktisk hadde blitt skrevet på dette tidspunktet.⁸ Det er grunnet A. W. Brøggers omfattende sekundærlitteratur at hans verk vil bli hyppig brukt i dette delkapittelet når vi skal se på tidligere forskning og dens konklusjoner.

Det har likevel vært viktig i dette delkapittelet å kunne avgrense seg noe. Det er ikke mulig, og ei heller nødvendig, å ta for seg all forskning som har blitt uttrykt i løpet av de 200 årene som har stått mellom Torfæus og Brøgger. De viktigste og mest sentrale teorier må komme frem og bli gitt mest oppmerksomhet. Dette vil basere seg hovedsakelig på skildringer gitt av forskere som Torfæus og Brøgger, samt C. C. Rafn sitt verk *Antiquitates Americanae* fra 1837 og Gustav Storms forskning fra 1880- og -90-tallet, inkludert M. M. Mjeldes fra 1920-tallet. Det neste på agendaen må heretter bli: Hvilke teorier hadde forskerne før Helge Ingstads funn i 1960? Hvordan har forskere kommet frem til sine konklusjoner og teorier, og hvilke fellestrekk og ulikheter finner vi i disse? Før vi begir oss ut på dette er det viktig å forstå de ulike forskernes kildegrunnlag, og derfor må vi først se på vinlandssagaene.

2.1 Vinlandssagaene

For å kunne forstå hva de ulike forskerne har kommet frem til i sine konklusjoner, er det viktig å ha kunnskap om deres kildemateriale. Her må vi først og fremst ta for oss de to viktigste kildene for forskerne, nemlig vinlandssagaene.

2.1.1 Grønlendingenes saga

2.1.1.1 Sagaens bakgrunn

Grønlendingenes saga er én av to hovedkilder som har blitt brukt av forskere i denne gitte tidsperioden. Sagaen kommer fra Flatøyboka, eller *Flatøyjarbók*, fra 1387.⁹ Navnet kommer fra en øy på Island (Flatey) hvor boka skal ha blitt oppbevart.¹⁰ Grønlendingenes saga er et

⁸ Keller, 2001: 67

⁹ Ólason, 2001: 42

¹⁰ Nordbø, 2022, avsn. 1

puslestykke fra en større saga: *Den største saga om Olav Tryggvason*. Filologen Vésteinn Ólason påpeker at oftest så vil en unngå å behandle en slik «del-saga» som en selvstendig saga siden den kan være en bit av et større bilde. Til tross for det, så er denne sagaen såpass spesiell, og uten noen from for sammenheng med resten av sagaen om Olav Tryggvason. Dette er altså et tegn på at Grønlandingenes saga ble skrevet av en annen forfatter enn resten av Flatøyboka.¹¹ Hoveddelen av boka skal ha blitt skrevet av to islandske prester.¹² I tillegg har Grønlandingenes saga kun blitt funnet i Flatøybokas versjon av Olav Tryggvason-sagaen. Dette har resultert i at man har måttet behandle den på en særskilt måte og ikke bare regnet den som en del av en større saga.¹³

Når selve sagaen faktisk ble skrevet, har lenge vært en diskusjon. Akkurat når har ikke blitt funnet ut, men det fins noen sterke teorier. Noe som uansett er helt klart er at Grønlandingenes saga er eldre enn når den ble skrevet i Flatøyboka. Dette er grunnet, kort forklart, at i sagaens avslutning finner vi en beskrivelse av tre biskoper som stammer fra Snorre Thorfinnson, og vi vet gjennom hvem som blir nevnt i sagaen at den må ha blitt skrevet før 1263.¹⁴ Et annet argument handler om hvordan Grønlandingenes saga unngår å beskrive den generelt utbredte islandske visjonen fra utover 1200-tallet av Olav Tryggvasons misjonærvirksomhet på Grønland. Dette er ikke et typisk element i 1100-tallskilder, hvor Olavs misjonærarbeid i Norge og Island er hovedfokuset. Dette antyder altså at Grønlandingenes saga må ha blitt skrevet omkring begynnelsen av 1200-tallet.¹⁵ Nå til hva sagaen faktisk handlet om.

2.1.1.2 Sagaens handling

Grønlandingenes saga begynner med en fortelling om Bjarne Herjolvsson, hvor han etter å ha kommet til Island får nytt om at hans far hadde dratt til Grønland med Eirik Raude. Bjarne, som var en islandsk sjøfarer, og som ofte hadde reist mellom Island og Norge, ville følge faren. På sin reise til Grønland driver han bort og støter på et ukjent land, noe også Grønland var i og for seg. Men Bjarne ville ikke lande på dette stedet siden han mente at dette ikke var Grønland. Etter endring av kurs og videre forsøk finner han til slutt det som skulle vise seg å

¹¹ Ólason, 2001: 43

¹² Nordbø, 2022, avsn. 2

¹³ Ólason, 2001: 43

¹⁴ Ibid: 56

¹⁵ Ibid: 59

være Grønland. Bjarnes oppdagelse av et ukjent land skulle inspirere en annen mann til å gå til sjøs, nemlig Leiv Eiriksson.¹⁶

Leiv Eiriksson bestemte seg for å utforske dette uoppdagede land og skulle dermed bli den første som satte fot på det som ville bli kalt Vinland. Før dette hadde han reist forbi andre land, noe som han kalte *Helluland*, neste *Markland*, før han til slutt på sin reise fant Vinland. Før han reiste tilbake fra Vinland satte han opp en leir som skulle bli kalt *Leifsbuðir*.¹⁷

Den neste reisen til Vinland ble ledet av Leivs bror, Torvald Eiriksson, som lånte hans skip for reisen. Det mest spennende som foregår i denne delen av sagaen er de reisendes møte med innfødte, eller såkalte «skrælinger» som befinner seg der, hvor de kommer i konflikt med dem. Dette resulterer i at Torvald blir drept av en pil og begravd i Vinland. Torvalds opprinnelige motiv om å gjøre krav på landet feiler med hans død, og de som dro sammen med han vender tilbake til Grønland.¹⁸

Etter denne hendelsen skal Leiv Eirikssons yngste bror, Thorstein Eiriksson, og hans kone Gudrid Torbjørnsdatter, ha forsøkt å reise til Vinland. Thorstein døde dog av farsotten allerede ved Vesterbygden i Grønland. Etter å ha reist tilbake til Brattalid som enke, møtte hun på Thorfinn Karlsevne fra Island, og de ble gift. I sagaen fortelles det så om deres reise til Vinland sammen med flere menn. Her skal også de ha støtet på skrælinger, først i en fredelig tilstand, men det utviklet seg til en konflikt. Thorfinn og Gudrid får barnet Snorre, som blir den første norrøne som blir født på Vinland. Grunnet den vanskelige tilstanden med skrælingene, måtte de reise tilbake til Grønland.¹⁹

Den siste reisen som det fortelles om i Grønlendingenes saga, handler om Leivs søster, Frøydis Eiriksdatter. Hun dro til Vinland sammen med sin mann og flere grønlendinger, samt en gruppe bestående av islendinger. Her nevnes ikke noe møte med skrælinger, men det fortelles at Leifsbuðir ble brukt. Reisen avsluttes med en stor uenighet mellom disse to gruppene, hvor Frøydis får alle islendingene drept. Ved tilbakekomsten i Grønland blir hennes gjerninger lagt i forakt av familien, men grunnet hennes blodsband blir hun ikke henrettet.²⁰

Sagaen avslutter med å fortelle om at Thorfinn Karlsevne som reiser til Norge for å selge varer fra Vinland. Etter dette drar han hjem til Skagafjorden på Island med kone og barn. Til

¹⁶ Ibid: 50

¹⁷ Ibid: 50

¹⁸ Ibid: 51

¹⁹ Ibid: 51

²⁰ Ibid: 51

slutt følger vi Gudrids reise som pilegrim til Rom, etter at Thorfinn hadde gått bort, hvor hun skulle bli nonne.²¹

2.1.2 Eirik Raudes saga

2.1.2.1 Sagaens bakgrunn

Eirik Raudes saga er den andre av de to vinlandssagaene. Denne sagaen, som vi kjenner til den, kommer fra to forskjellige skrifter: *Hauksbok* og *Skalholtsbok*. *Hauksbok* stammer fra begynnelsen av 1300-tallet, er en blanding av forskjellige tekster og ble hovedsakelig skrevet av Haukr Erlendsson. Haukr var lagmann på Island, og skal ha nedstammet fra Snorre Thorfinnson, den første norrøne personen som ble født i Vinland, som nevnt ovenfor. Boken består av tre deler, hvor Eirik Raudes saga befinner seg i den midterste, sammen med andre avhandlinger og sagaer.²²

Skalholtsbok er et pergamenthåndskrift som inneholder en rekke sagaer. Ólafr Lopttson er mannen som skal ha skrevet den, i ca. 1420. Vésteinn Ólason påpeker at det skal ha blitt bevist at versjonen av Eirik Raudes saga, som lest i *Skalholtsbok*, skal være mer lik originalen enn den som er funnet i *Hauksbok*. Dette er mye grunnet at Haukr Erlendsson skal ha «justert» og forandret litt på språket for å forbedre leseropplevelsen.²³

Akkurat *når* selve originalsagaen ble skrevet er ikke sikkert. På samme måte som vi så at *Grønlandingenes saga* har blitt forsøkt datert, så må vi se på hvilke biskoper som blir nevnt. Ólason påpeker at det virker som om det er en forskjell mellom sagaens originalversjon og arketypen for de to håndskriftene som sagaen er blitt funnet. Dette er grunnet at en biskop som nevnes er Brandr Sæmundsson (biskop på Hólar 1162-1201). Det var også en biskop Brandr mellom 1263 og 1264. Sæmundsson skrives å ha nedstammet fra Snorre Thorfinnson, og det samme gjelder den andre Brandr. Siden arketypen av sagaen skriver om Brandr «den første», så er dette et tegn på at arketypen kommer fra etter 1263. Derimot, så nevner ikke sagaen noe om den senere Brandr, som også burde være like relevant å nevne. Ólason skriver derfor at det er logisk å tenke at originalskriftet av sagaen må ha blitt skrevet før 1263. Han konkluderer med at det er en stor sannsynlighet for at sagaen ble skrevet så tidlig som i første halvdel av det 13. århundret.²⁴

²¹ Ibid: 51-52

²² Ibid: 42

²³ Ibid: 43

²⁴ Ibid: 56

2.1.2.2 *Sagaens handling*

Sagaen omhandler ulike begivenheter både på Grønland og i Vinland. Den tar for seg hovedsakelig, på den ene siden, Gudrid Torbjørnsdatter og hennes mann Thorfinn Karlsevne, samt Eirik Raudes familie på Grønland. Dette inkluderer hans barn Leiv, Thorstein, Thorvald og Frøydis. Etter at sagaen forteller en del om Gudrids bakgrunnshistorie, så begynner den med fortellingen om hvordan Eirik, og faren Thorvald, dro fra Jæren til Island, for så å bosette seg der, før Eirik igjen dro, denne gang mot et ukjent land, i det som skulle bli Grønland.²⁵

Det neste kapittelet tar igjen for seg Gudrid, og her beskrives det hvordan hun og faren dro og bosatte seg i Grønland.²⁶

Videre i sagaen finner vi Leiv Eiriksson, denne gang på vei til Norge fra Hebridene. Leiv blir sendt til Grønland av Olav Tryggvason for å spre kristendommen i Grønland. Etter dette finner han nye land som ennå var uoppgadet. Her tok han med seg forskjellige artikler av det han hadde funnet i dette ukjente land. På hans reise videre møtte han også på mennesker fra et skipbrudd, hvor han reddet dem. Etter dette skulle han visstnok ha blitt kalt for Leiv *heppni*, ergo den heldige.²⁷

Sagaen beskriver senere at Eirik måtte ta imot kristendommen motvillig, etter at hans kone omfavnet religionen. Siden finner vi at Eirik og hans sønn Thorstein tenkte å finne det nylig oppdagede landet som Leiv hadde funnet. Forsøket ble mislykket. Thorstein skulle så gifte seg med Gudrid, men han døde når farsotten kom til bygda.²⁸

Thorfinn Karlsevne ankommer så Grønland (fra Island). Etter at han hjelper Eirik Raude med provianter, blir han gift med Gudrid. Den følgende sommeren leder den islandske «troppen» som Karlsevne ankom med, sammen med Gudrid og flere grønlendinger (f.eks. Thorvald Eiriksson, Frøydis Eiriksdatter), en reise til Vinland. Her finner vi kanskje de mest beskrivende skildringene av Helluland, Markland og Vinland. Det fortelles også om Snorre Thorfinnsons fødsel. I tillegg skrives det om Thorvald, som blir drept av en pil fra en einføting (skræling). Ikke mye er skrevet om Frøydis, annet enn at hun presterer å jage bort skrælinger ved å slå et sverd på brystet.²⁹

²⁵ Ibid: 45

²⁶ Ibid: 46

²⁷ Ibid: 47

²⁸ Ibid: 48

²⁹ Ibid: 48-49

Etter dette drar «kompaniet» tilbake til Grønland. En vinter senere finner vi at Thorfinn og Gudrid dro til Skagafjord i Island, hvor de bosatte seg. Det fortelles, som tidligere nevnt, at deres sønn, Snorre, var stamfar for tre biskoper (på Skaholt og Hólar) som levde på 1100-tallet.³⁰

2.2 Forskernes bakgrunner

For å kunne forstå mer om de ulike forskernes teorier og konklusjoner, så kan det være nyttig å ha en liten gjennomgang av forskernes ulike bakgrunner og forskningsfelt.

Tormod Torfæus (1636-1719)

Tormod Torfæus er mannen som vi kan anse for å ha påbegynt dette studiet som omhandler vinlandsforskningen, i tillegg til å være en av grunnleggerne av den moderne historieskrivingen i Norge.³¹ Med tanke på hva han har gjort for vinlandsforskningen, så var det hans lille verk *Historia Vinlandiæ Antiquæ* fra 1705 som virkelig var startskuddet for den oppblomstrende interessen for temaet.³²

Torfæus var en islandsk historiker og skal ha oversatt flere norrøne tekster til dansk, samt å ha oversatt sagaer til latin, etter sin eksamen i teologi. Han gjorde det også meget bra ved det danske hoff, hvor han både var ansatt som antikvar i en periode, samt kongelig norsk historiograf i senere tid.³³

C. C. Rafn (1795-1864)

Carl Christian Rafn var en dansk «oldforsker», som det ble kalt hos Dansk Biografiske Lexikon (1887-1905). Som en mann med et bredt interessefelt, så hadde han tatt juridisk embetseksamen i København, offiserseksamen, var løytnant, samt latin- og grammatikklærer. Likevel var det det islandske studiet som var hans favorittfelt.³⁴

Det han satte søkelys på i sine verker var eldre nordisk historie og er for oss i denne sammenheng meget sentral. Dette er siden han var en av hovedårsakene for populariseringen av sagaens beskrivelser av de norrønes tilstedeværelse i Amerika ca. 500 år før Columbus' oppdagelse. Han hadde i flere år utover 1820- og -30-tallet gitt ut bøker med oversettelser fra

³⁰ Ibid: 49

³¹ Magerøy, 2019, avsn. 1

³² Brøgger, 1937: 11

³³ Magerøy, 2019, avsn. 2

³⁴ Heimskringla.no, 2013, avsn. 1

gamle islandske skrifter til dansk.³⁵ Boken som er relevant for oss er hans verk *Antiquitates Americanae*, som vi skal se på senere i oppgaven.

Gustav Storm (1845-1903)

Gustav Storm var en norsk historiker som skulle bli sentral i vinlandsforskningen utover andre halvdel av 1800-tallet. Han var en historiker som hovedsakelig satte søkelys på norsk middelalder, og han ble i 1877 professor i historie.³⁶ Som nevnt så skulle han bli svært sentral i vinlandsforskningen, hvor han var banebrytende i sin måte å studere emnet på,³⁷ noe som vil bli fremstilt ved en senere anledning i teksten.

M. M. Mjelde (1862-1924)

Mons Monsen Mjelde hadde en litt annen bakgrunn enn de ovenfor nevnte. Mjelde kunne ikke kalle seg for en historiker, og hadde langt i fra en utdanning, og heller ikke en jobb, som kunne tilsi det.³⁸ Nå skal kun én liten tekst av Mjelde brukes i denne oppgaven, men den – og han – er fortsatt svært relevant.

Når Mjelde skrev teksten som vi skal anvende her, i 1927, så jobbet han som presseattaché i London (siden 1920) og hadde jobbet i norske aviser sporadisk fra 1886. Han hadde også en annen erfaring som gjorde han meget interessert i emnet Vinland; Mjelde var en gammel sjømann og navigatør.³⁹ Hans kunnskaper vil bli uttrykt i den delen av oppgaven.

A. W. Brøgger (1884-1951)

Selv om det ikke fantes noen arkeologiske bevis for en norrøn bosetning i Nord-Amerika i 1937, som i den tilstand som vi kjenner L'Anse aux Meadows, så stoppet ikke det arkeologen Anton Wilhelm Brøgger fra å skrive boken *Vinlandsferdene*. Hans bakgrunn er også ganske annerledes fra de tidligere nevnte forskerne.

Brøgger var en sentral person i det arkeologisk-vitenskapelige Norge ved første halvdel av 1900-tallet. Han påvirket i stor grad hvordan arkeologien i Norge utviklet seg. Han var også professor ved Universitetet i Oslo, samt bestyrer ved Universitetets oldsaksamling.⁴⁰ Brøgger påpekte selv at hans motivasjon for å skrive sin bok om vinlandsferdene, var at det nylig

³⁵ Ibid: avsn. 2

³⁶ Hatlen, 2020: avsn. 1

³⁷ Brøgger, 1937: 29

³⁸ Ibid: 99

³⁹ Ibid: 99

⁴⁰ Solberg & Stylegar, 2018, avsn. 1+2

hadde vært danske utgravninger på Grønland, og at det var et «nytt syn» på vikingtidens og middelalderens arkeologi og historie i Norge (i hans samtid).⁴¹

2.3 Forskjeller og likheter i forskningen

2.3.1 Kildegrunnlag

Siden tidsperioden vi tar for oss er på over to århundrer, så kan det anees som en selvfølge at noe av kildegrunnlaget til de ulike forskerne har vært ulikt, siden de seneste forskerne har kunnet anvende mer sekundærlitteratur om emnet. En ting som er en fellesnevner, er bruken av én eller begge av vinlandssagaene. I de første årene etter Torfæus, finner vi ikke store forskjeller blant forskeres kildegrunnlag, noe som også Brøgger sier i sin bok. Torfæus baserte seg på Flatøyboka, altså den som inneholder Grønlandingenes saga. Selv om han visste at det var flere forskjeller mellom Flatøyboka og Hauksboka (Eirik Raudes saga), så fulgte han i sin fremstilling Flatøyboka som sin kilde.⁴² Brøgger skriver også at igjennom det 18. århundret, samt begynnelsen av det 19. århundret, så var det hovedsakelig Torfæus' fremstilling og Flatøyboka som ble brukt som kilder av andre forskere.⁴³

Når vi kommer til Rafn og hans *Antiquitates Americanae* så finner vi en forandring. Selv om Brøgger mente at Rafns bok for det meste var en nyskapning av Torfæus' verk (bare med et bredere kildemateriale) og at han var lite kildekritisk i sine vurderinger, så ser vi et skifte.⁴⁴ Her introduserte han Hauksbok, altså Eirik Raudes saga. Det nye han gjorde var å sette den opp imot Flatøyboka og sammenligne dem. Han introduserte også bruken av en 1697-utgave av Heimskringla. Videre innførte Rafn også flere «ubrukte» kilder. Disse var for eksempel sagaene Kristni og Eyrbyggja, samt Adam av Bremen.⁴⁵

Frem til ca. 1890 er det for det meste forskning som bygger på disse kildene og Torfæus' og Rafns beretninger. Dette skulle forandre seg når Gustav Storm kom med sine studier, i det som kan kalles begynnelsen på den moderne vinlandsforskningen. Som nevnt så var Grønlandingenes saga den som oftest ble fulgt, eller i det minste satt i førersetet av de to vinlandssagaene, men Storm forandret dette, han satte Hauksbok og Eirik Raudes saga fremst.⁴⁶

⁴¹ Brøgger, 1937: 5

⁴² Keller, 2001: 27

⁴³ Ibid: 18

⁴⁴ Ibid: 18

⁴⁵ Ibid: 27-28

⁴⁶ Ibid: 30

Det A. W. Brøgger gjør i sin bok *Vinlandsferdene* er å se på tidligere forskning om emnet, som nevnt tidligere i teksten, hvor han diskuterer både hvordan andre forskere har gått løs på temaet, samt å si seg enig og uenig til noen av deres meninger og bruk av kildematerialet. Ergo er hans kildegrunnlag basert på mange andre forskeres studier, samt de kildene som *de* igjen har brukt, som for eksempel vinlandssagaene.⁴⁷

2.3.2 Problemstillinger

Det har ikke virket som om forskerne i det lange løp etter Torfæus i 1705 har vært så ulike i hvilke problemer de har villet løst. Her er det ikke nødvendigvis bare sagakritikk som blir satt i søkelyset, men mer hva deres mål har vært når det kommer til selve Vinland. Hva som er rett og galt i sagaene er selvfølgelig en elementær faktor, men noe som er meget interessant er hva forskerne faktisk har forsøkt å finne ut.

En felles problemstilling som virker til å være sentral er Vinlands geografiske plassering. Her er de fleste forskerne, spesielt med tanke på de som blir nevnt hos Brøgger, i søken av akkurat dette og det å kunne gi et velvurdert alternativ for en slik plassering.

Her skal vi ikke gå over nøyaktig hvordan forskerne har kommet frem til sine konklusjoner, siden dette vil bli diskutert senere, men istedenfor se på hvilke ulike problemstillinger de hadde. Noe Torfæus fokuserte mye på i sin lille bok om Vinland var kildegrunnlaget, og det å fremstille dette. Han videreførte så dette til problemstillingen om hvor Vinland kunne ha vært. Det samme gjør også Rafn i hans *Antiquitates*, men her bruker han flere kilder enn Torfæus.⁴⁸ Andre viktige forskere, som for eksempel Gustav Storm og M. M. Mjelde, viser også til en problemstilling som omhandler Vinlands geografiske posisjon.⁴⁹ Det må likevel sies at alle forskerne som blir tatt for seg i dette delkapittelet begir seg ut på en søken etter hva som er reelt og fiksjon i sagaene før de kommer frem til en konklusjon.

Problemstillingen for Brøgger er på en annen side det å forklare hva de andre forskerne har konkludert med og hvilke teorier de har brukt. Han kan uttrykke sin enighet og uenighet, men virker til syvende og sist å være mer fokusert på å presentere tidligere meninger.

⁴⁷ Brøgger, 1937

⁴⁸ Ibid: 27

⁴⁹ Ibid: 30

2.3.3 Sagakritikk

Det er ikke nødvendig å måtte se på hvordan hele sagakritikkens historie har forandret seg siden Torfæus' bok på 1700-tallet, siden dette har mange forskjellige aspekter som ikke nødvendigvis er relevante for oppgaven. Det er dog interessant å se på de noen av de valgte forskerne når det kommer til hvordan de så på sine primærkilder, som de hadde tilgang til, og hvordan de mente at disse var relevante eller ikke med tanke på forskningen om Vinland, noe som vi også har diskutert i delkapittelet om kildegrunnlag.

Når det kommer til hvordan noen av forskerne brukte vinlandssagaene i sin forskning, så virker det mest passende å sette søkelys på de ulike synene som Gustav Storm og A. W. Brøgger hadde om de to ulike sagaenes relevans. Som nevnt tidligere så har vi sett at både Torfæus og Rafn både visste om og, i Rafns tilfelle, brukte begge sagaene for å belyse den norrøne oppdagelsen av Vinland, men når vi kommer til Storm begynner vi å se et skifte av favorisering når det kommer til Grønlandingssagaen og Eirik Raudes saga.

Brøgger nevner selv i sin tekst at det var ved Gustav Storms fremtreden at den moderne vinlandsforskningen faktisk begynte.⁵⁰ Dette har sammenheng med at Storm skal ha gjennomført en vitenskapelig teknisk behandling av tekstene, noe som var nytt.⁵¹ Her finner vi et skifte i vinlandsforskningen, hvor Knut Helle også påpeker at

«Han la sterkere vekt på samtidighetsprinsippet og foretrakk på det grunnlaget utenlandske beretninger og skaldekvad fremfor fortidssagaenes prosa.⁵² Han gikk mer systematisk til verks når det gjaldt å renske vekk uhistoriske elementer, ved hjelp inngående tekstanalyse, tekstsammenligninger og sagnkritikk.»⁵³

Det skulle vise seg at Gustav Storm ikke bare satte Eirik Raudes saga i førersetet når det kom til vinlandsforskningen, men at han nesten forkastet Grønlandingenes saga opp imot den. Han skildret den som eventyrlig og upålitelig.⁵⁴

Vi finner at A. W. Brøgger var svært uenig med Storm når det kom til vurderingen av Grønlandingenes saga, hvor han mente at Eirik Raudes saga ble sterkt overvurdert i forhold til

⁵⁰ Ibid: 30

⁵¹ Ibid: 29

⁵² «Fortidssagaenes prosa» vil bety sagaer som er blitt skrevet 200-300 år etter hendelsene, altså fra ca. 850-ca. 1100. Helle, 2001: 15

⁵³ Helle, 2001: 18

⁵⁴ Brøgger, 1937: 47

den.⁵⁵ Et punkt angående dette er Storms konklusjon om Vinlands beliggenhet ved hjelp av «eyktarstad»-opplysningen. Dette er noe vi vil gå nærmere innpå i neste delkapittel. Uansett, så mente Brøgger at det var meget usedvanlig at Storm skulle ha belaget seg på eyktarstad, siden dette er et element fra Grønlandingenes saga, noe Storm selv mente bestod av for det meste oppspinn. Storm kritiserte også skildringene av isbreer sør for Grønland, ved Nord-Amerikas kyst, noe han også mente var oppspinn. Helluland, som nevnt i sagaen, skulle ha hatt isbreer. Her svarer Brøgger med at jo, det var/er isbreer på Baffinøya, som er like sør for Grønland.⁵⁶

Gustav Storms neste kritikk av Grønlandingenes saga var historien om Bjarne Herjolvssons reise fra Island til Grønland, hvor han skulle ha mistet kursen og prestert å komme til Nord-Amerikas østkyst. Uten å sette en fot på fastlandet, meddelte han dette synet, noe som skulle stå som inspirasjon og motivasjon for Leiv Eirikssons senere reiser. Akkurat dette med at Bjarne ikke skal ha satt en fot på fastlandet er noe som Storm finner merkelig og usannsynlig. Brøgger, derimot, mener at dette bare kunne ansees som logisk, siden Bjarne ikke var noen oppdager, bare en «ypperlig sjømann».⁵⁷

Storm betviler også sannsynligheten for å «bomme» på Grønland ved Bjarnes ferd fra Island. Brøgger motsier dette med flere motargumenter. For det første så kunne det ikke ansees som usannsynlig at en slik ferd kunne føre en sjømann ut av kurs. Brøgger påpeker at Storm i 1887 hadde tilsynelatende mindre kunnskap om grønlandsseilasene enn det han selv hadde tilgjengelig av informasjon på 1930-tallet. Brøgger påpeker at til og med i hans samtid, så kunne man drive forbi Grønlands sydspiss, selv med hjelp av kart og kompass, grunnet uheldig vær.⁵⁸ Han sammenligner også det å drive bort fra Grønlands sydspiss like sannsynlig som at Naddodd skulle ha bommet på Færøyene ved sin reise fra Norge. Det var nemlig slik Naddodd oppdaget Island.⁵⁹

Et annet punkt som Gustav Storm kritiserte var den direkte forbindelsen mellom Norge og Grønland som blir belyst i Grønlandingenes saga. Med dette mente han at den direkte handelsforbindelsen mellom Grønland og Norge var et element som først oppstod på 1300-tallet og skulle regnes som oppspinn. Han regner altså Thorfinn Karlsevnes salg av Vinlands-last som en falsk beretning, hvor denne lasten tilsynelatende skulle ha blitt solgt videre til, for

⁵⁵ Ibid: 49

⁵⁶ Ibid: 50

⁵⁷ Ibid: 53

⁵⁸ Ibid: 51

⁵⁹ Ibid: 53

eksempel, Bremen og Sachsen. Denne innvendingen finner Brøgger svært forunderlig, siden til og med Leiv Eiriksson skulle ha seilt direkte fra Grønland til Norge og tilbake.⁶⁰

Brøgger skjøt også inn, i sin tekst, at de eventyrlige elementene ved Grønlandingenes saga ikke kunne ansees som grunn nok til å sverte sagaens kredibilitet i en dømmende forstand. Han mente at «Disse små uvesentlige usannsynlighetene veier lite mot Sagaens *positive* sider». Her refererte han til Storms kritikk av eventyrlige aspekter, som for eksempel at Thyrkar skulle ha blitt full av å ha spist vindruer, og at Leiv skulle ha hugget vintrær om vinteren.⁶¹

Det Brøgger har prøvd å fremheve i sin bok var at man absolutt ikke kunne forkaste Grønlandingenes saga. Dette er en stor kontrast med tanke på Storms konklusjoner, men Brøgger har, som vist ovenfor, forsøkt å motsi disse argumentene. Han konkluderer med at man må kunne se på begge sagaene istedenfor å vie all sin tid til den ene, og heller sammenligne dem. Han mener at det er sannsynlig at Eirik Raudes saga og Grønlandingenes saga kommer fra to helt ulike forfattermiljø og at de trolig ikke har krysset hverandre. Med dette konstaterer han at akkurat *det* gir sterkere bevis for at det er pålitelige tradisjoner som står som fundament for begge sagaene, selv om de er forskjellige.⁶²

2.3.4 Vinlands geografiske plassering

I dette delkapittelet vil vi undersøke de tidlige forskernes teorier om Vinlands lokasjon, altså dets geografiske plassering på den nordamerikanske østkysten. Her vil vi se på flere innspill, hovedsakelig fra litt «nyere» forskning som A. W. Brøgger, M. M. Mjelde og Gustav Storm. Det først elementet som er interessant å begi seg ut på, er eyktarstad-problemet.

2.3.4.1 Eyktarstad

Problemet som Brøgger omtaler som «det varigste i hele Vinladsforskningen» er eyktarstad-problemet. Dette omhandler solens stilling, noe som blir skildret av Leiv Eiriksson i Grønlandingenes saga. Det er derfor viktig å påpeke at det er Leivs Vinland i denne sagaen som problemet omhandler. Det skal sies at også Torfæus og Rafn, som er forskere som har blitt nevnt tidligere i teksten, bidro noe med tanke på det bestemte problemet. Derimot hadde Torfæus svært begrenset kunnskap om Nord-Amerikas østkyst,⁶³ og selv om Rafn til og med bidro med et kart over Vinland i sin bok, så er det først når Storm behandler problemet at vi

⁶⁰ Ibid: 53

⁶¹ Ibid: 53-54

⁶² Ibid: 62

⁶³ Ibid: 95

finner en alminnelig geografisk vurdering av dette problemet. Annet enn solens stilling, så forsøkte Storm å finne et samsvar mellom dette og andre elementer som klima, vegetasjon, seilas, distanser og kystbeskrivelser.⁶⁴

Det som har ligget til grunn for eyktarstad-problemet er hovedsakelig to sitater. Det ene er fra Grønlendingenes saga og går slik:

«Det var mere jamndøgr (jevndøgn) der (i Vinland) enn på Grønland og Island. Solen hadde *eyktarstad* og *dagmålatast* på skamdagen (årets korteste dag)».⁶⁵

Det andre sitatet kommer fra Grágás' gamle islandske kirkerett. Her hadde Torfæus funnet noe han mente forklarte hva islendinger i middelalderen mente med ordet *eykt*: «Det er *eykt* når *utsudrætt* er delt i tre deler og solen har gått to luter og det er én igjen.» Gustav Storm gjorde riktig, i samarbeid med H. Geelmuyden, i å anslå at sitatet fra Grønlendingenes saga gjaldt en asimut, og ikke en timevinkel.⁶⁶ Asimut er den vinkelavstanden et himmellegeme befinner seg i, målt fra en himmelretning til et annet.⁶⁷ De brukte så dette sitatet sammen med det fra Grágás, for å komme til en mulig konklusjon angående vinlands beliggenhet.⁶⁸

Disse ulike begrepene som blir brukt i sitatene leder til videre undersøkelser for å kunne forstå deres betydning. Her begynner vi med *eykt* og *eyktarstad*. Brøgger skrev at begge disse ordene kunne bli funnet brukt på Island og i Norge som betegnelser på en bestemt tid på ettermiddagen. Det kunne også bety en del av dagen. Fortsatt på Brøggers tid ble en videreføring av dette ordet, *øykt*, brukt i flere deler av Norge. Dette kunne være et folkemål som oftest betydde en bestemt tid eller en del av ettermiddagen. En mann, Professor Sexe, skal også ha fortalt Brøgger at han, i sin ungdom, ikke brukte klokker, men solens stilling. Da var det ofte at man sa det var *øykt* når solen stod i *øyktarstad*.⁶⁹

De neste begrepene som må undersøkes er fra det andre sitatet, nemlig *utsudr* og *utsudrætt*. Begrepet *utsudr* kommer fra vestnorsk geografi. Det kommer fra vindrosen, en sirkel som betegner ulike vindforhold. *Utsudr* skulle altså være en vind som kom fra sørvest. Når Island hadde begynt å bli bebodd, ble dette videreført til å bli bestemmelser av horisonten, hvor de

⁶⁴ Ibid: 96

⁶⁵ Ibid: 96

⁶⁶ Ibid: 96

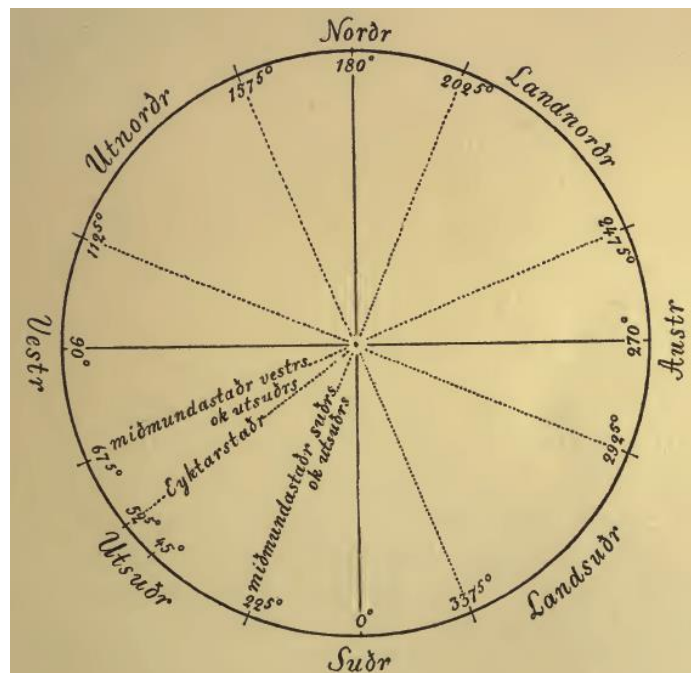
⁶⁷ Hammerstrøm, 2022, avsn. 1

⁶⁸ Brøgger, 1937: 96

⁶⁹ Ibid: 97

var nødvendig for observasjoner på sjøen. De delte altså horisonten opp i «ætter», ergo navnet *utsudrætt*, hvor *utsudr* var sørvest. I middelalderen skal man ha delt opp sørvest-kvadranten i tre, direkte ut ifra *utsudr*, altså mellom vest og sør, kalt *midmundastadr sudt ok utsudr*, *utsudr* og *midmundastadr vestr ok utsudr*. Men med all denne informasjonen så visste man ikke uten tvil hva *utsudrætt* faktisk betydde. Vi finner likevel en fortolkning hos Storm og Geelmuyden.⁷⁰

Storm og Geelmuydens fortolkning var at *utsudrætt* måtte bety oktanten av horisonten som hadde sørvest (*utsudr*) i sentrum. De mente altså at det var *eykt* når *utsudrætt* ble delt i tre og solen hadde passert to av de tredjedelene. For å beskrive det på fagspråket, så var *utsudrætt* oktanten mellom 22,5°, sør-sør-vest, og 67,5°, vest-sør-vest (som tegnet i en vindrose). Dette ga en asimut på 52,5° fra sør til vest.⁷¹ En slik tegning, gjort av Storm, kan sees til høyre.⁷² M. M.

Mjelde viser Storm og Geelmuydens utregning slik: $22 \frac{1}{2}^\circ + \frac{2}{3} 45^\circ = 52 \frac{1}{2}^\circ$.⁷³

Det H. Geelmuyden regnet ut, med denne informasjonen som utgangspunkt, var at Leivs Vinland måtte ha befunnet seg ved 49° 55'. Brøgger finner det viktig å påpeke at sagaene ikke sier noe om noen sørgrense for Vinland, og mener at det må tas i betraktning med tanke på Storm og Geelmuydens resultat. Deres resultat antyder at Vinland må ha ligget ved Newfoundland's kyster eller kystene ved St. Lawrencebukta, om ikke lenger sør (kart over disse stedene kan sees på neste side).⁷⁴

Brøgger og, som vi skal se, M. M. Mjelde mente derimot at Storm og Geelmuydens opprinnelige tolkning ikke var konkludert riktig, og derav tilviste en gal konklusjon og teori når det kom til eyktarstad-problemet. Brøgger og Mjelde viser uansett til Storm og

⁷⁰ Ibid: 98

⁷¹ Ibid: 98

⁷² Storm, 1887: 297

⁷³ Mjelde, 1927, avsn. 9

⁷⁴ Brøgger, 1937: 98-99

Geelmuydens viktighet med tanke på vinlandsforskningen.⁷⁵ Uenigheten de har, handler om tolkningen av begrepet *utsudrætt*.

Både Brøgger og Mjelde viser til den allerede erfarte tolkningen, som gitt av Torfæus når han først fant skriften i Gángás. Torfæus regnet begrepet som *hele* kvadranten mellom sør og vest.⁷⁶ Dette førte til at Mjelde gjennomgikk en ny beregning av det hele. Siden han mente det var logisk at *utsudrætt* betydde hele den sørvestlige kvadranten, så måtte det bety, ifølge den islandske kirkerett, at det var *eykt* når den sørvestlige kvadranten var delt i tre deler, og solen hadde gått to av delene – og det var én igjen. Regnestykket blir også da meget enklere, hvor solen skal, når den står i *eyktarstad*, ha asimuten S 60° V.⁷⁷

Mjelde mente at dette funnet fortalte oss hvor langt sør de norrøne kunne ha kommet seg ved Nord-Amerikas østkyst. Han mente at det var lett å bestemme bredden hvor solen, på årets korteste dag (skamdag), gikk ned i *eykt*, og derfor hadde en asimut på 60°. Bredden ble, ifølge Mjelde, 36° 54', 3. Han konkluderte at nord for denne bredden så ville ikke solen ha vært i *eykt* på årets korteste dag.⁷⁸

Mjelde konkluderte, av det ovenfor nevnte, at teorier som at Leivs Vinland lå så langt nord som ved for eksempel St. Lawrencebukta (se bilde ovenfor⁷⁹ ikke var holdbare. Hans teori var derimot at Leivs Vinland lå ved innløpet til Chesapeakebukta, noe som stemmer overens med hans utregninger. Videre kritiserte han andre forskere som tviholdt på at de norrøne ikke kunne dra lengre sør enn rundt St. Lawrencebukta, hvor en reise fra Grønland til Virginia ikke var lengre enn et seilas mellom Vest-Norge og Gibraltarstredet, noe en vet at de norrøne gjorde.⁸⁰

⁷⁵ Ibid: 99 og Mjelde, 1927, avsn. 9

⁷⁶ Brøgger, 1937: 99

⁷⁷ Mjelde, 1927, avsn. 11

⁷⁸ Ibid: avsn. 45-46

⁷⁹ Wallace, 2009: 121

⁸⁰ Mjelde: avsn. 49 og 51

Brøgger sier seg helt enig i Mjeldes utregninger. Han sier ikke at noe er galt med den, og at det egentlig ikke er noe å si på når det kommer til hans prosess. Ergo, han finner Mjeldes utregning mer korrekt enn Storm og Geelmuydens. Det er likevel et element han vil kommentere, og det er muligheten for feil gjort av Leiv Eiriksson selv. Feil kan her være et for sterkt ord, men han påpeker at sannsynligheten for at observasjonen ved solnedgangen ikke ble gjort i en ren horisont. Hvis man bare tar noen få minutters feil ved observasjonen av solnedgangen, så kan breddegraden endres kraftig. Brøgger påpeker at en feil ved bare 14 minutter ville resultere i en endring på 3 breddegrader, altså 6-800km. Det er da, som Brøgger foreslår, at man kommer til kysten av Massachusetts. Og det er nettopp denne lokasjonen Brøgger mener burde bli utforsket. Dette er på grunn av andre faktorer fra sagaene som plasseringen stemmer godt overens med.⁸¹ Hvilke, vil vi se på i neste delkapittel.

2.3.4.2 *Vinlands geografi*

Et par av grunnene som Brøgger mente var viktig med tanke på Vinlands geografiske plassering, var dets nordlige og sydlige grense – ved hjelp av hint fra sagaene. Disse skulle basere seg hovedsakelig på laksens sydlige grense, samt vindruens nordlige grense.⁸²

For det første ville Brøgger vise til det som sagaen forteller om de norrønes fangst av fisk, og nærmere bestemt laks. Han påpeker at det sagaen opplyser oss om angående denne fangsten av laks ikke må skyves til side, selv om det fortelles om at laksen var den største de norrøne noen gang hadde sett, siden dette kunne være et fortellingsmotiv for handlingens del.⁸³

Hovedpoenget for Brøgger var at de norrøne var godt kjent med laks. De skulle ha hatt god erfaring med dette fra både Norge og Grønland. Det er det som var kjent som laksen sørgrense i Brøggers samtid han vil påpeke. Fra Labradorkysten skulle laksen kunne reise helt ned til og med Connecticut, noe som vil si ved ca. 41° bredde. Dette er hvis, som Brøgger påpeker, det klimatiske forholdet ikke hadde forandret seg i løpet av i underkant av 1000 år. Dette støttet altså hans teori om at Vinland måtte ha befunnet seg i Massachusetts-Connecticut-området.⁸⁴

Gustav Storm påpekte i sin tekst *Studier over Vinlandsreiserne* også de forholdene som angikk de norrønes jakt og fiske. Han påpekte ikke dette med laksen, men viste, i motsetning til Brøgger, til hvordan fiskeforholdene for blant annet kveite (hellefisk) passet godt sammen med hans teori om plasseringen av Vinland. Dette skulle sammenfalle godt med Nova Scotia,

⁸¹ Brøgger, 1937: 104-105

⁸² Ibid: 106

⁸³ Ibid: 107

⁸⁴ Ibid: 107

altså en god del lenger nord enn Brøggers teori, noe vi også så ved eyktarstad-problemet (siden Nova Scotia ligger ved St. Lawrencebukta).⁸⁵

Et annet argument som Brøgger har for sin teori, omhandler vindruens nordlige grense i Nord-Amerika. Dette er spesielt med tanke på østkysten, og ikke innenlands på kontinentet. Her begynner han med å påpeke at det burde være innforstått at de norrøne faktisk mente vindruen, som vi kjenner den i dag, og ikke noe annet. Dette mener han blir godt forklart i sagaen, hvor de norrøne visste om produktet vin, men visste formodentlig ikke hvordan vindruen eller vinstokken så ut. Det er her Thykar, som nevnt tidligere i kapittelet, kommer inn. Han skulle ha vært fra Mellom-Europa, nærmere bestemt dagens vestlige Tyskland, hvor det vokste vindruer. Det var han som kjente igjen råvaren.⁸⁶

I sin undersøkelse viser Brøgger at den ytterste nordlige grensen av vindruen i Nord-Amerika er ubestemt og påvist forskjellig. Det er, i hans mening, logisk å ikke skulle påvise dens sannsynlige lokasjon ved de ekstreme nordligste tilfeller som har blitt foreslått, men istedenfor ved en sikker grense imellom. Det er slik han konstaterer at en sikker nordgrense kan plasseres ved ca. 42° breddegrad, altså ved Massachusetts.⁸⁷

I motsetning til Brøgger skildrer Storm et annet bilde av vindruene, og legger frem argumenter for at vindruene kunne bli funnet lengre nord. Dette ble gjort i sammenheng med Storms teori om at Nova Scotia kunne være Vinlands geografiske plassering. Han henviste til franske oppdagers skildringer fra 1500- og 1600-tallet. Han refererte hovedsakelig til Marc Lescaobot som i 1606 skrev om hva franskmennene hadde sett av ville vindruer. Inne på kontinentet, ved Quebec, hadde de funnet viltvoksende vindruer ved 47°, ergo nordligere enn Nova Scotia, men det hadde ikke blitt funnet så langt nord på østkysten. Men oppdagerne hadde funnet mye vindruer ved den sørlige kysten av Nova Scotia, for eksempel ved dagens Annapolis Royal (tidligere Port Royal). Storms teori ble derfor at det var høyst sannsynlig at Nova Scotia var det beste utgangspunktet for videre undersøkelser av og letingen etter Vinland.⁸⁸

⁸⁵ Storm, 1887: 345

⁸⁶ Brøgger, 1937: 107

⁸⁷ Ibid: 108

⁸⁸ Storm, 1887: 339

2.4 Kapittelkonklusjon

Hvilke teorier og konklusjoner hadde forskerne før Helge Ingstads funn i 1960? Hva var forskningenes fellestrekk og ulikheter?

Min undersøkelse av ulike forskere, og deres teorier og konklusjoner, før 1960 har vist at det har vært store forskjeller mellom forskere fra Torfæus' tid og frem til A. W. Brøggers utgivelse i 1937. Dette har vært på grunn av forskjeller i sagakritikk og kildebruk, samt forskjeller i ulike tolkninger av informasjonen som har blitt gitt i sagaene.

På grunn av at flere av forskerne er såpass ulike i fremgangsmåtene sine, så er det ikke bestandig like enkelt å sammenligne dem. Torfæus kan ikke sammenlignes direkte med Storm og Brøgger, men det er fortsatt interessant å se på forskjellige likheter og ulikheter på noen punkter hvor de har sett på det samme kildematerialet før de etter hvert har kommet med en teori eller tolkning.

Hvilke teorier hadde de ulike forskerne før Helge Ingstads funn? Fra begynnelsen av vinlandsforskningen møter vi Torfæus. Hans forskning baserte seg hovedsakelig, kanskje ikke på å finne et nøyaktig svar på en problemstilling, men heller på det å kunne fremlegge informasjon om vinlandsferdene, og det å fremstille noe for befolkningen slik at historien om dette igjen kunne bli kjent. Vi vet at Torfæus var klar over at Eirik Raudes saga fantes, men valgte istedenfor å bruke Grønlandingenenes saga som kilde for denne fremstillingen av vinlandsreisene.

C.C. Rafns verk kan sammenlignes med Torfæus' i den forstand at han også ville fremstille historien om Vinland. Det han gjorde, i motsetning til Torfæus, var at han inkluderte flere kilder, for eksempel Eirik Raudes saga, og det var også Rafn som skulle få mye anerkjennelse for å ha produsert dette opplysende verket om vinlandsreisene.

Med Gustav Storm fikk vi begynnelsen på den moderne vinlandsforskningen, som skulle bli kjent for sin mer analytiske og granskende natur. Hans teori omhandlet for eksempel Vinlands geografiske posisjon, hvor han argumenterte sterkt for at det sannsynligvis var Nova Scotia. Mjelde var derimot av en annen oppfatning. Han kom opp med en teori om at Vinland måtte ha befunnet seg mye lengre sør, nærmere bestemt ved Chesapeake-bukten. Brøgger, på den andre siden, hadde en teori som kan aneeses som en mellomting mellom disse. Han mente at, basert på hans undersøkelser av emnet, den logiske geografiske posisjonen var ved Massachusetts.

Men hvordan har forskere kommet frem til sine konklusjoner og teorier, og hvilke fellestrekk og ulikheter finner vi i disse? Først og fremst finner vi en stor forskjell på kildebruk og hvilke kilder som ble prioritert. Torfæus bygget sitt verk på Flatøyboka, og Rafn baserte seg på begge sagaene. Storm, derimot, kritiserte Grønlandingenes saga sterkt, og brukte Hauksbok nesten eksklusivt (med unntak av når han søkte Vinlands geografiske posisjon, noe Brøgger kritiserte). I sitt verk, brukte Mjelde kun Grønlandingenes saga, mens Brøgger mente at begge vinlandssagaene fortjente å bli undersøkt og fremstilt.

Noen av de kanskje mest interessante ulikhetene mellom noen av forskerne er deres forsøk på å finne en bestemt geografisk posisjon for Vinland, både ved utregninger og ved andre tolkninger. Dette har blitt best fremstilt i den siste delen som har omhandlet hovedsakelig Mjelde, Storm og Brøggers ulike tilnærminger til forskningsspørsmålet: Hvor lå Vinland?

For det første kan vi anse Mjelde og Brøgger som uenige med Storm. Dette er grunnet Storms (i samarbeid med Geelmyuden) ulike tolkning av betydningen av ordet *utsudrætt*. Dette resulterte i at de hadde en ulik asimut enn Mjeldes utregning, noe som igjen har gitt resultater som varierer stort i geografisk posisjon. Likevel har Brøgger et litt annet syn enn Mjelde, hvor Mjelde er ganske nøyaktig i sitt resultat, mens Brøgger har antydnet at resultatet av utregningen må møtes med varsomhet. Dette er på grunn av at observasjonen, som er blitt gjort av Leiv i sagaen, ikke trenger å ha blitt gjort ved en perfekt horisont.

I denne undersøkelsen har det blitt forsøkt å få et noenlunde overordnet bilde av hvordan forskningen på de norrønes tilstedeværelse i Vinland var før Helge Ingstads funn i 1960, og hvordan vinlandssagaene ikke bare har spilt en stor rolle, men snarere vært drivkraften for forskningen. Vi har sett på viktige aktører fra begynnelsen av vinlandsforskningen gjennom Torfæus og Rafn, samt sett på, kanskje enda viktigere, hvordan den moderne vinlandsforskningen har hatt forskjellige tilnærminger og konklusjoner, og hvorfor. Dette skal kunne hjelpe oss til å bane veien videre mot når Helge Ingstad gjorde sitt funn i 1960.

3. Ingstad og L’Anse aux Meadows

Oppdagelsen av L’Anse aux Meadows kan ansees som et veiskille i forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika, hvor ulike tolkninger og teorier skulle blomstre opp som et resultat av dette, noe vi skal se på både nå, samt senere i oppgaven. Hele åtte sesonger med utgravninger ble gjennomført etter funnet i 1960, styrt av ekteparet Ingstad (Anne Stine og Helge), noe som ble påbegynt allerede det følgende året (1961). Parks Canada holdt også flere utgravninger på midten av 70-tallet.⁸⁹

I dette kapittelet vil det bli satt søkelys på funnet av L’Anse aux Meadows, hvor vi skal undersøke hvorfor og hvordan Helge Ingstad endte med å oppdage stedet, samt undersøkelsene og funnene som ble gjort der i de følgende utgravningene. Dette vil videre lede oss til å se på hvilke ulike teorier som ble fremstilt – som et resultat av disse funnene. Hovedproblemstillingen for dette delkapittelet blir derfor: Hvilke teorier og konklusjoner befant seg etter oppdagelsen av og utgravningene på L’Anse aux Meadows? Som nevnt ovenfor, så medfører dette at vi må undersøke selve veien til oppdagelsen, samt selve arkeologien, og funnenes betydning. Når vi skal se på de ulike teoriene og konklusjonene som fulgte, vil vi avgrense disse til de som befant seg i et tidsrom som strekker seg bare noen få år etter oppdagelsen, og med mest fokus på ekteparet Ingstad. Men først, hvordan, og hvorfor, ble L’Anse aux Meadows oppdaget?

3.1 Vesterveg til Vinland

For å kunne finne informasjon om Helge Ingstads oppdagelse av L’Anse aux Meadows, eller i hans oppfatning – Vinland, må vi se på det han selv har skrevet om emnet. Hvilket utgangspunkt hadde han for oppdagelsen, og hvordan endte han opp med å finne L’Anse aux Meadows?

3.1.1 Bakgrunn

I hans bok fra 1965, *Vesterveg til Vinland*, finner vi mye informasjon om akkurat dette. Her refererer han også til sin bok fra 1953, *Landet under Leidarstjernen*, hvor han etter å ha vært på Grønland, får flere grunner til å tro at nordspissen av Newfoundland er et sted å undersøke.⁹⁰

⁸⁹ Keller, 2001: 67

⁹⁰ Ingstad, 1965: 106

For det første går Ingstad inn på at selve betydningen av ordet Vinland, ikke har betydningen som flere har oppfattet som dagens *vin*. Han skriver at navnet må fortolkes som «landet med gressganger eller beiter». Hans forklaring er at det må ha ligget nord for områder som kunne ha hatt ville vindruer.⁹¹

I Ingstads argumentasjon for L'Anse aux Meadows, eller Newfoundland til å begynne med, så finner vi også forskjellige «analyser» av geografien satt opp imot sagaenes beskrivelser. Han er raskt ute med å påpeke at Baffin Island, Labrador og nordre Newfoundland stemmer godt overens med beskrivelsene av Helluland, Markland og Vinland. Her går han for eksempel inn på at sagaenes beskrivelser av lange strender i Markland *må* referere til «strendene i naboskapet av Cape Porcupine i Labrador».⁹² Videre blir det påpekt at reisen som skal ha vært gjort mellom Markland og Vinland tok to døgn, noe som tilsynelatende skal stemme godt overens med tiden det kunne tatt for et seilas å reise mellom Labrador og nordspissen av Newfoundland.⁹³

Ingstad fremhever også den naturlige attraksjonen nordkysten av Newfoundland ville vært for norrøne sjøfarere. Den var lett å finne, samt kjenne igjen, hvor de etter å ha krysset Davisstredet (mellom Grønland og Canada) bare trengte å følge østkysten av Canada sørover, før man etter hvert ville støte på Newfoundland som var lett gjenkjennelig.⁹⁴

Han har også brukt, især, to kart som inspirasjon til å finne Vinland. Disse er Skålholt-kartet (tegnet av Sigurd Stefansson i 1590) og et kart laget av Hans Poulsen Resens kart fra 1605, som han har ment at måtte ha vært bygget på gammel islandsk tradisjon. Ingstad påpeker at kart som disse har blitt kritisert av andre forskere, som for eksempel Gustav Storm, men at de også har blitt konkludert som meget gode representasjoner av landområder i Nord-Amerika på denne tiden. Ingstad poengterer også at de to kartene ikke kan ha hatt samme opphav, siden Resen, i sitt kart, påpeker at han har skrevet av et kart fra århundrer tilbake. De to kartene vil bli vist nedenfor⁹⁵, hvor man kan se de respektive landområdene nedskrevet og Vinland er betegnet som «Winlandiæ». Ingstad argumenterer for at tegningen av Vinland godt kunne representere nordspissen av Newfoundland, med tanke på dagens kart.⁹⁶

⁹¹ Ibid: 106

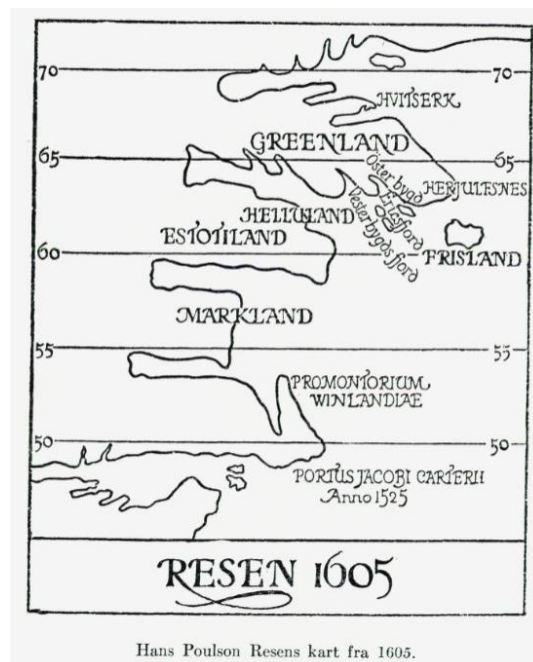
⁹² Ibid: 106

⁹³ Ibid: 107

⁹⁴ Ibid: 107

⁹⁵ Ingstad, 1959: 258-259

⁹⁶ Ibid: 258-260

Det siste argumenter Ingstad vil fremvise er noe som kan kalles logisk tenkning. Han mener, i sin bok, at når de hadde nådd et nytt land for første gang, så var det helt logisk at de ikke ville dra unødvendig langt inn i et fremmed område, men heller sette opp hus og leir på et sted som lå godt til rette for både senere reiser og anskaffelsen av provianter. Ingstad mener også at, med tanke på de norrønes forutsetninger fra Grønland, så kunne nordspissen av Newfoundland være mer enn nok glede for sjøfarerne. Hvorfor skulle de trenge å dra lengre syd? Den norrøne befolkningen var ikke tilpasset noen spesiell sydlig kultur og miljø, hvor det var skog, buskap, vilt og fisk, og beite ved Newfoundland. Hvorfor skulle ikke dette være nok? Sel, hvalross, mye laks i elvene og enorme mengder torsk i sjøen kunne likegodt bli kalt et visst «paradis».⁹⁷ Med dette, hadde Ingstad målet klart: gjør et søk i nordlige Newfoundland.

3.1.2 Oppdagelsen

Etter å ha vært på en tur, lengre syd, på østkysten av Nord-Amerika, skulle Helge Ingstad begi seg nordover mot Newfoundland. Det han i all hovedsak hadde som mål med turen, siden han begynte lengre sør, var å se på hva andre forskere har ment som mulige lokasjoner for Vinland (f.eks. Nova Scotia), og for å utforske området med tanke på sagaens beskrivelser av

⁹⁷ Ingstad, 1965: 107-108

at Thorfinn Karlsevne utforsket videre sydover. Etter hvert kom han endelig frem til Newfoundland.⁹⁸

Selv om Ingstad skulle søke, hovedsakelig, i de nordlige områdene av Newfoundland, så utforsket han også andre områder på øya, både for å samle informasjon fra lokale og det å se på hvor de norrøne kunne ha reist, og sett, på sin ferd lengre syd for sin mulige leir. Dette medførte adskillelige undersøkelser av Newfoundland østkyst, mens han reiste nordover.⁹⁹

Etter hvert som han kom til nordøstkysten av Newfoundland, passerte han flere fiskevær, blant annet L'Anse aux Meadows, og bemerket seg denne, men skulle ikke undersøke den før en tilbaketur, siden han mente det var gode muligheter for å finne noe der. Dette baserte han også på trekkene til området rundt L'Anse aux Meadows, og referer i sin bok til sagaene, som for eksempel beskriver «Landet hadde ikke fjell, men var skogvokst og småknauset». Med dette skjønnte Ingstad at han var på sporet av noe.¹⁰⁰

På tilbaketuren stoppet de innom fiskeværet L'Anse aux Meadows. Her skulle Ingstad møte en mann med myndighet på det området, nemlig George Decker. Ingstad stilte han spørsmål angående mulighetene for at det fantes gamle tufter i området, og om de eventuelt hadde vært forsøkt oppgravd. Til dette hadde Decker henvist Ingstad til elven som ble kalt «Black Duck Brook». Ved dette stedet så Ingstad 4-5 gamle tufter, om ikke flere. Decker mente at det ikke kunne være spor av gamle fiskere, både grunnet at hans tidlige familie var en av de første i området, og på grunn av beliggenhetens vanskelighet med tanke på fiske- og hvalfangst. Nå hadde Ingstad god grunn til å ville gjøre utgravninger av stedet.¹⁰¹

Etter å ha kommet tilbake til L'Anse aux Meadows, denne gangen også med kona Anne Stine som var arkeolog, skulle utgravingene begynne. I utgangspunktet så de for seg tre ulike muligheter for tuftenes opprinnelse: Den ene var at det hadde proveniens fra en amerikansk urbefolkning eller inuitter, den andre var et opphav fra for eksempel hvalfangere etter Columbus' oppdagelse i 1497, og den siste – og mest ønskede for Ingstad – var at det var etter norrøne mennesker fra ca. 500 år før Columbus krysset Atlanterhavet.¹⁰²

Etter å ha satt opp et utgravingsperimeter på ca. 4x3,5 meter på en av de mindre tuftene, nær elven, begynte de å grave. Etter hvert skulle Anne Stine begynne å grave etter noe som så ut

⁹⁸ Ibid: 115

⁹⁹ Ibid: 119

¹⁰⁰ Ibid: 123

¹⁰¹ Ibid: 126-127

¹⁰² Ibid: 149-150

som et ildsted. Dette, i seg selv, avdekket ikke så mye, men det var liten tvil om at de burde undersøke nærmere. Etter å ha gravd litt videre, fant hun et nedsenket rom i bakken. Dette var på omtrent 25x17cm, og bestod av skifer både på undersiden og på sideveggene. Dette lignet svært mye på et såkalt glokammer, hvor lignende hadde blitt funnet i storgårder på Grønland og Island. Dette skulle vise seg å regnes som startskuddet for de arkeologiske funnene ved L'Anse aux Meadows¹⁰³, noe vi vil gå nærmere innpå i neste delkapittel.

3.2 L'Anse aux Meadows – Arkeologi

I dette delkapittelet skal vi fokusere på de selve arkeologiske undersøkelsene som ble gjort etter funnet av L'Anse aux Meadows, hvor vi vil se på undersøkelsene som ble gjort i utgravningene på 1960-tallet. Siden dette faller utenfor historiefeltet, og mer inn på det arkeologiske feltet, vil vi forsøke å unngå å gå for dypt og teknisk i funnene, selv om noen viktige punkter selvsagt må komme frem i lyset. Det må også belyses at ikke alle arkeologiske funn kan bli presentert her, siden omfanget er stort, men noen kjernepunkter og videre tolkninger av ulike funn vil bli vist.

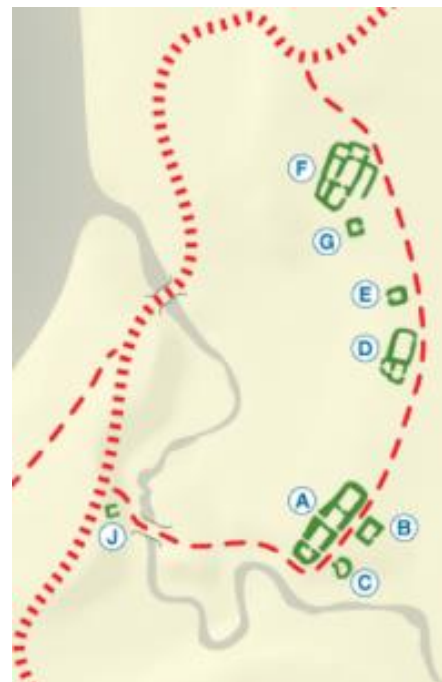
Utgravningene vi vil ta for oss er hovedsakelig fra åtte utgravninger som har blitt kalt hus A, B, C, D, E, F, G og J. Disse er markert på bildet ved siden for å få en bedre forståelse av hvordan det har sett ut i sin helhet. Elven som kan bli sett på bildet er den som tidligere har blitt referert som Black Duck Brook.

3.2.1 Hus A

Hus A, som sett på bildet, var et langhus, hvor det fra innsiden målte 24 meter i lengde, og 4-5 meter i bredden på sitt videste. Huset skal ha inneholdt fire rom som gikk langs med huset, noe som også kan sees på bildet.

Ytterveggene skal ha bestått av torv med en tykkelse på ca. 1-2 meter, noe som også gjaldt skilleveggene mellom de fire rommene.¹⁰⁴

Den nærmeste parallellen som hus A, i sin konstruksjon, hadde til noe lignende funn var ruinene av et langhus funnet i Narsaq, hvor østbebyggelsen av Grønland lå under vikingtiden.

¹⁰³ Ibid: 150

Bilde: <https://parks.canada.ca/lhn-nhs/nl/meadows/visit/cartes-maps>

¹⁰⁴ A. S. Ingstad, 1985: 39

Huset i Narsaq var også oppbygd av torv, men i motsetning til hus A så hadde det også blitt brukt stein i reisningen. Derimot, hadde begge hus samme plan: langt og rektangulært, avrundede hjørner og flere rom liggende etter hverandre.¹⁰⁵ Ved flere sammenligninger av norrøne langhus, var dette et bevis på at huset måtte ha vært av norrøn opprinnelse.¹⁰⁶ Radiokarbondatering av torv-veggene ga også et resultat på ca. år 1000 e.kr., noe som støttet deres anslag av de norrønes bosetning.¹⁰⁷

Et av funnene i hus A, som skulle vise seg å være meget viktig, var funnet av en ringhodet bronse-nål. Nålen var utvilsomt av norrønt-keltisk oppgav, og var omkring 10 cm lang. Slike nåler var, for eksempel, meget vanlig i det norrøne Norge og Island.¹⁰⁸ Nålene var blitt som en form for utsmykning, og dateres som regel til den 9.- og 10. århundret. Det må likevel nevnes at det kan ha blitt brukt i en lengre periode i områder som strekte seg langt unna fastlands-Europa, slik som Island og Grønland.¹⁰⁹

I hus A ble det også funnet fire nagler av jern, samt flere jernfragmenter som mest sannsynlig hadde kommet fra naglene. Lignende nagler har for eksempel blitt funnet i Hagö, Sverige, og var vanlig i norrøn kultur. I tillegg var ikke den nord-amerikanske urbefolkningen belært i fremstillingen av jern. De fleste av naglene hadde blitt funnet ved en døråpning, noe som tilsa at de hadde blitt brukt på en dør av tre.¹¹⁰

Små fragmenter av griseben ble også oppdaget i huset, noe som antydte at de som bodde i huset måtte ha hatt tilgang til domestiserte dyr. Dette ville utelukke mulighetene for at beboerne kunne ha vært en amerikansk urbefolkning eller inuitter.¹¹¹

Et par fragmenter av rød jaspis ble også funnet i hus A, noe som var (sammen med flint og obsidian) ofte brukt som steiner for å skape ild på for eksempel Island. En annen jaspis, fra et annet hus, ble sammenlignet for innhold med en jaspis fra Island. Begge inneholdt ca. 0,1% kobber og 0,05% nikkel, noe som er et sterkt bevis på at de skal ha kunnet komme fra samme geografiske sted. Hadde steinen vært fra Newfoundland ville den ha hatt store forskjellige

¹⁰⁵ Ibid: 164

¹⁰⁶ Ibid: 175

¹⁰⁷ 46

¹⁰⁸ Ibid: 175

¹⁰⁹ Ibid: 176

¹¹⁰ Ibid: 178

¹¹¹ 180

verdier, på grunn av dens geografiske plassering.¹¹² Alle funnene i hus A støttet sterkt opp imot at huset var av norrøn opprinnelse.¹¹³

3.2.2 Hus B

Hus B var ikke like innholdsrikt som hus A, men det var uansett flere elementer som man kunne tolke ved dette huset. Først og fremst var det mye mindre enn hus A, hvor det bestod kun av ett rom på 4,5 og 5 meter. Veggene var også her laget av torv, bare mye tynnere enn veggene hos hus A.¹¹⁴

Huset inneholdt en rekke ildsteder, hvor én var særlig sammenlignbar med et ildsted funnet i Brattahlid (Eirik Raudes gård) på Grønland, hvor de var bygget på samme måte og i en relativt stor størrelse. Slike ildsteder var ikke vanlig i Grønland, og de er blitt anslått for å ha vært laget i begynnelsen av koloniseringen av Grønland, hvor ildstedene ble mindre og mindre over tid, mest sannsynlig grunnet mangelen på brensel.¹¹⁵

Det ble også funnet noe mer konkret som kunne tilskrive husets opprinnelse som norrønt. Dypt nederst i en kokegrop som inneholdt mye brent stein, aske og kull ble det funnet slagg. Slagg kan betegnes som rester eller avfall av smelteprosessen av fremstillingen av jern. Dette kunne som nevnt ikke ha kommet fra urbefolkningen i området, noe som sammenkobler funnet til en norrøn beboelse, i det minste i en periode.¹¹⁶

3.2.3 Hus C

Hus C var også et mindre hus med sine (omtrentlige) 4 meter i lengde og 2,5 meter i bredde, hvor det inneholdt bare ett rom¹¹⁷ og var noe avrundet, nesten som en hestesko. Et slikt bygg ga ikke noen åpenbare konklusjoner med tanke på dets opphav. Hus C var også bygd opp av torv, med vegger på ca. 1,5 meters tykkelse.¹¹⁸

To klumper med slagg ble også funnet i dette huset. Det samme gjelder en jernnagle, sammen med andre jernfragment. Disse var meget korroderte og var i et likt stadium som for eksempel jerndelene som hadde blitt funnet i hus A.¹¹⁹ Det er viktig å poengtere at arkeologene måtte ha vært åpen for at huset kunne ha vært bebodd av for eksempel senere hvalfangere og fiskere fra

¹¹² Ibid: 178-179

¹¹³ Ibid: 180

¹¹⁴ Ibid:188

¹¹⁵ Ibid: 184

¹¹⁶ Ibid: 190

¹¹⁷ Ibid: 51

¹¹⁸ Ibid: 191

¹¹⁹ Ibid: 191

århundrer etter en mulig norrøn bosetning. Dette kunne med hus C anslås som meget usannsynlig grunnet jernfragmentenes korrosjons-stadium, siden de var betraktelig mere korroderte enn andre jernelementer funnet i Nord-Amerika fra etter Columbus' ankomst i 1492.¹²⁰ Vi har tidligere referert til funn av jern som et ekskluderende tegn for den nordamerikanske urbefolkningens tilknytning til for eksempel bebyggelser, siden de ikke hadde lært å fremstille jern. Det skal nevnes at det har blitt funnet jernfragmenter, og til og med et jernblad for kniv i *Inglefield Land*, nord i Grønland, konstruert av Thulekulturen eller Dorsetkulturen (arktiske urfolk). Slik jernvare ble ikke skapt fra fremstillingen av jern, men av jern slått og skrappt ut av meteoritter. I hus C, derimot, ble det funnet slagg, ergo rester av en slik fremstilling, noe som raskt satte en konklusjon for at en urbefolkning ikke hadde stått bak bygget.¹²¹

Det skal også sies at det i hus C ble funnet spor av dyr. Dette kom fra funnet av et bein. Beinet ble bevist at kom mest sannsynlig fra et skulderblad tilhørende domestisert gris. Det kunne også muligens ha kommet fra enten sau eller geit (disse to er så å si umulig å skille). Dette funnet utelukket også muligheten for at det kunne ha kommet fra et vilt dyr, siden villsvin aldri har levd på Newfoundland, og at sau og geit kunne bli funnet i fjellområder fra Alaska og sørover.¹²² Med alle disse funnene ble det bevist at huset må ha stått sammen med hus A og B som et kompleks og at også dette huset var av norrøn opprinnelse.¹²³

3.2.4 Hus D

Hus D ser også ut til å ha hatt samme bakgrunn som de overnevnte husene. Den kan sammenlignes med hus A og B i at *det* også er rektangulært og med avrundede hjørner – noe som gjør den til en nesten oval figur. Det ble også bygget, slik som samtlige overnevnte hus, med horisontale lag av torv lagt oppå hverandre.¹²⁴ Et av rommene i hus D er også slående lik rom 1 i hus A, som igjen settes i sammenligning med ett av rommene i ruinene nær Narsaq på Grønland som nevnt tidligere i teksten. I sin helhet har det sett ut til at hus D har hatt en sterk kobling til spesielt husene A og B, grunnet dens like elementer. Denne type byggeplan var ikke kjent blant amerikanske urbefolkningsstammer og inuitter.¹²⁵

¹²⁰ Ibid: 193

¹²¹ Ibid: 192

¹²² Ibid: 196

¹²³ Ibid: 194

¹²⁴ Ibid: 196

¹²⁵ Ibid: 197

Et av funnene i hus D som gjorde dens norrøne bakgrunn mer sikker var funnet av en beinnål inne i huset. Beinnåler var også kjent for å ha vært brukt av nærliggende ur-kulturer, slik som Dorset-eskimoene. Problemet med denne sammenligningen var at deres beinnåler med «øyne» som hadde blitt hakket ut passet ikke sammen med beinnålen fra hus D. Denne beinnålen hadde et hull som hadde blitt drilllet. Denne teknikken fantes ikke hos nærliggende urbefolkninger. Den norrøne kulturen var i motsetning kjent med denne teknikken, hvor slike beinnåler har blitt funnet i for eksempel Grønland, Island, Skandinavia og Shetland.¹²⁶

Et annet funn som ble gjort i huset var det av et kobberfragment, noe som lå sammen med trekull. Kobberet ble analysert og viste seg for å ha vært smeltet, hvor det ved analysen viste seg for å inneholde mange andre mineraler. Dette var også et sterkt tegn på en norrøn opprinnelse siden den nordamerikanske urbefolkningen ikke brukte å smelte kobber, men brukte «kald» kobber i sin naturlige form, hvor de kunne bruke det som for eksempel verktøy. Funn av kraftig korroderte jernnagler i huset var videre med på å fastslå at huset måtte ha blitt bygget og brukt av norrøne mennesker¹²⁷

3.2.5 Hus E

Hus E var et mindre hus som stod litt mer for seg selv og så ut til å ha en viss tilknytning til hus D (se på kart ovenfor). Med sine 3,75 meter i lengde og 3,25 meter i bredde var dette et lite hus med et nedsunket gulv. Veggene var også her bygd opp av torv stablet oppå hverandre slik som de overnevnte husene.¹²⁸

Det må nevnes at slike små nedsunkede hus ikke var uvanlig å finne blant inuitt-ruiner. Disse husene brukte også typisk å ha vegger av torv. Uansett, ble det ikke funnet noen gjenstander eller karakteristikk som ga en slik opphavsforståelse inne i huset. Små og nedsunkede hus eller hytter har også blitt funnet i Skandinavia og Island, samt på det europeiske kontinentet, men ser ikke ut til å ha vært vanlig på Grønland. Dermed kan denne type bygge-kultur anees for å ha stammet fra tradisjoner lengre tilbake enn vikingtiden.¹²⁹

Ildstedet i hus E ga likevel en indikasjon på husets proveniens. Ildstedet var konstruert i det østlige hjørnet av huset. Det å sette opp et ildsted i hjørnet av huset var en vanlig skikk i den norrøne sfæren og kanskje især på Grønland, hvor flere slike eksempler har blitt funnet. Med

¹²⁶ Ibid: 200

¹²⁷ Ibid: 202

¹²⁸ Ibid: 73

¹²⁹ Ibid: 203

dette i baktanke, ble det konkludert at hus E også må ha vært en del av byggekomplekset som ble satt opp av de norrøne ved L'Anse aux Meadows.¹³⁰

3.2.6 Hus F

Hus F var mer innholdsrikt enn flere av de ovenfor nevnte husene. Dette var et hus som inneholdt hele seks rom. Huset var 20 meter på sitt lengste og 15 meter på sitt videste. Det var satt opp slik at det var tre rom på en rekke som strakk seg nord-nordøst, to andre rom ble bygget på nordvest-siden og et på sørøst-siden.¹³¹ Et slikt komplekst hus ble konkludert at ikke kunne ha vært bygget av en nordamerikansk urbefolkning.¹³²

Dette huset var også bygd opp av torv. Noe som likevel var spesielt, var at det hadde blitt bygd et trehus inne i sentrum av huset. Slik panelbygging inne i et torvhus var langt fra uvanlig i den norrøne sfæren i vikingtiden, hvor flere eksempler av dette har blitt funnet på Island.¹³³

Flere gjenstander ble funnet i hus F. En av disse var et lite spinnehjul av kleberstein. Anne Stine Ingstad påpekte at det kunne ikke være noen tvil om opphavet til dette objektet. Et slikt spinnehjul av denne typen var den mest vanlige i Norden under vikingtiden, og det har blitt funnet mange i den norrøne bosetningen på Grønland.¹³⁴

Andre funn skulle også støtte konklusjonen om at huset måtte ha vært av en norrøn opprinnelse. Flere jernelementer ble funnet, både i form av nagler og spikere. Slagg ble også funnet i huset. En liten nål-hein (brynestein for å gjøre redskaper sterkere) ble også oppdaget. Disse var også svært vanlige i den norrøne kulturen. Ingstad påpekte at dette også selvfølgelig kunne ha vært brukt av en annen kultur, men hun hadde ikke funnet noen spor av en slik gjenstand hos andre kulturer. Fire deler av rød jaspis ble også funnet, hvor dens relevans har blitt diskutert tidligere i teksten. Fragmenter av hvalbein fra et av ildstedene ble også undersøkt.¹³⁵

Alle funnene og undersøkningene av hus F støttet det faktum at huset må ha vært av norrøn opprinnelse. Fire enheter ble også studert gjennom radiokarbonundersøkelse, hvor to enheter av trekull fra to ulike ildsteder i huset ble anslått å være fra 870 e.kr. og 700 e.kr. Her er det

¹³⁰ Ibid: 208

¹³¹ Ibid: 80

¹³² Ibid: 210

¹³³ Ibid: 212-213

¹³⁴ Ibid: 223

¹³⁵ Ibid: 226-227

viktig å påpeke at trekullets tidlige datering mest sannsynlig er på grunn av at de norrøne anvendte ved fra drivved fra bukten Épaves Bay som bosetningen ligger ved, noe som er et naturlig ansamlingssted for drivved. Torv, som kan ansees for å være enklere å tidfeste, ble anslått til 1025 e.kr. og hvalbein til 1000 e.kr. Anne Stine Ingstad påpekte at siden hvalbein var mer sikkert enn trekullet så stemte tidsbestemmelsen svært godt med når slike bygg ble bygget av den norrøne kulturen på Grønland og Island.¹³⁶

3.2.7 Hus G

Hus G var et mindre hus, bare 2,5x2 meter innenfra og hadde en litt annen oppbygning enn de andre husene. Dette var også et hus med nedsunket gulv, slik som hus E, men det var plassert på en terrasse (fra geologi, altså trappelignende stigning i et terreng) i området slik at grusen fra selve terrassen fungerte som tre (stk.) av husets fire vegger. Den fjerde veggen var borte, men taket på huset måtte ha vært av torv siden dette ble funnet i bakken.¹³⁷

Noen stammer av den nordamerikanske urbefolkningen bygget (som nevnt) hus med nedsunkne gulv, men ingen gjenstander av en slik kultur ble funnet, i tillegg til at disse stammene befant seg langt unna Newfoundland. I motsetning ble det funnet flere jernfragmenter og jernnagler i samme korroderte stand som de funnet i de andre husene, noe som tydet på at huset ble skapt av de samme menneskene.¹³⁸ Som nevnt tidligere så var nedsunkne hus ofte bygget i den norrøne kulturen.

Opprinnelig var ikke husets funksjon en lett konklusjon, men etter videre undersøkelser har de ment å ha kommet til en god antagelse. Det mest karakteristiske med huset var at det var tydelig blitt brukt for et stort ildsted. En stor stein ved ildstedet var ekstremt skjørt, noe som antydte at den hadde gjennomgått store temperaturforskjeller. Det var dette funnet som var en indikasjon på at huset var et badehus. Ved å varme opp steinen, for så å putte den i samlet kaldt vann, ville skape mye damp. Dette var en forgjenger til dagens sauna og noe som var meget vanlig i den norrøne kultur. Alle disse funnene støttet at også dette huset var av norrøn opprinnelse.¹³⁹

3.2.8 Hus J

Hus J var et ganske annerledes hus enn de tidligere nevnte. Selv om også det var et nedsunket hus så lå det et godt stykke unna resten av husene, noe som vises tydelige i kartet ovenfor.

¹³⁶ Ibid: 228

¹³⁷ Ibid: 93

¹³⁸ Ibid: 231

¹³⁹ Ibid: 237

Huset var på 3,75 meter og 2,75 meter.¹⁴⁰ Selve konstruksjonen av hus J var vanskelig å tolke siden det tilsynelatende ikke ble funnet bevis for vegger og tak. Dette hadde ledet én forsker til å argumentere for at huset muligens ikke hadde disse enhetene, noe Anne Stine Ingstad mente var meget rart, grunnet det værharde klimaet ved L'Anse aux Meadows. Dog, grunnet funn av mye trekull på ulike steder i huset, konkluderte Ingstad med teorien om at huset muligens hadde blitt brent og at et mulig torvtak hadde blitt slukt av flammene.¹⁴¹

Hus J skulle etter hvert bli karakterisert som smien i bebyggelsen. Flere elementer utgjorde dette, men det som startet det hele var funnet av veldig mye slag. Det ble også funnet jernfragmenter¹⁴² i like korrodert tilstand som de tidligere nevnte, og det ble også funnet jernflak; en typisk signatur for en smie, hvor jernflak ville oppstå direkte under smiingen.¹⁴³ Siden det var en smie så ville beboerne ha den et godt stykke unna resten av bebyggelsen på grunn av fare for brann, noe som var veldig vanlig i norrøne gårdskompleks som hadde blitt funnet tidligere på for eksempel Island og Grønland.¹⁴⁴ En brann som har fjernet rester av vegger og tak hos hus J er derfor langt fra utenkelig. Med disse funnene var altså hus J også raskt erklært for å være en del av komplekset som befant seg et stykke unna.

3.2.9 Anne Stine Ingstads konklusjoner

Etter å ha gått igjennom og tolket resultatene fra undersøkelsene mellom 1961-1968 kom Anne Stine Ingstad frem til en konklusjon og teori som forklarer bosetningen. Hun så først og fremst på et viktig argument, nemlig radiokarbondateringene. Disse skulle vise seg å støtte hennes og hennes manns tidligere teori om at de utvalgte byggene og andre elementer som ikke har blitt gjennomgått i denne teksten (som en stasjon for chert-knasking,¹⁴⁵ en varde¹⁴⁶ og en vannrenne ved et av husene¹⁴⁷) stammet fra tiden rundt år 1000 e.kr. og at de var av norrøn opprinnelse. De fleste av radiokarbondateringene stammet fra trekull fra de ulike ildstedene, men også noen fra torv og ett hvalbein. Den tidligste dateringene estimerte året 640 ± 130 år e.kr., og den seneste var 1080 ± 70 år e.kr. Mange dateringer var svært nær året 1000, og til sammen skulle alle resultatene gi et gjennomsnitt på 920 ± 30 år e.kr. Dette var

¹⁴⁰ Ibid: 97-98

¹⁴¹ Ibid: 230

¹⁴² Ibid: 99

¹⁴³ Ibid: 100

¹⁴⁴ Ibid: 235

¹⁴⁵ Ibid: 245

¹⁴⁶ Ibid: 252

¹⁴⁷ Ibid: 245

altså et godt resultat basert på deres antagelser om en norrøn bosetning.¹⁴⁸ Den tidlige datering på noe av trekullet skyldtes mest sannsynlig, som nevnt tidligere, at de norrøne hadde anvendt drivved som brensel. Som diskutert underveis i teksten så kunne alle husene spores tilbake til den norrøne kulturen på for eksempel Island og Grønland, hvor byggestrukturen og byggeskikken kunne sammenlignes med eksempler fra disse områdene.

Gjenstander var også svært viktig i fastslåelsen av de norrønes nærvær på stedet, hvor jernnagler, slagg og spinnehjul av kleberstein er bare noen av eksemplene. Kanskje spesielt viktig var den ringhodde nålen av bronse, noe som var vanlig i den norrøne kulturen i det niende og tiende århundret, men som ville vært brukt senere på steder som var mindre sentral som Grønland og Amerika.¹⁴⁹

Det Anne Stine Ingstad konkluderte med, var at bosetningen ved Épaves Bay på L'Anse aux Meadows måtte ha hatt Island som sin kulturelle kilde, selv om det var flere elementer som indikerte den første fasen av bosetningen på Grønland. Dette tilsier altså, i hennes mening (og ved støtte fra forskere på sitt lag), at de som bygget bosetningen var norrøne grønlandere, og at de hadde vært der en gang ved første halvdel av det ellevte århundret. På grunn av at bosetterne tydelig hadde trekk fra den islandske tradisjonen, men også hadde noen fra det grønlandske samfunnet, ga de en indikasjon på at de måtte ha reist til L'Anse aux Meadows meget tidlig etter de hadde ankommet Grønland. Dette stemte godt overens med at de første som ankom Grønland kom dit i året 986 e.kr. De nyligste radiokarbondateringene støttet også dette argumentet.¹⁵⁰

Selv om det var viktig og uten tvil mulighet for fiske og jakt i området rundt bebyggelsen så var domestisering av dyr svært viktig i den norrøne kulturen, noe som også gjenspeiles i funnet av to beinfragmenter av (mest sannsynlig) gris. Det samme gjelder også funnet av spinnehjulet, noe som indikerte at de norrøne spant og trolig vevde ullplagg når de var der. Dette førte igjen til eksklusjonen av en amerikansk eller arktisk urbefolkning, siden disse ikke hadde lært seg kunsten å spinne og veve.¹⁵¹

Likevel var det vanskelig å konkludere om de norrøne faktisk hadde med seg dyr til bosetningen. Selv om det virket iøynefallende at de valgte et sted med en så vidstrakt eng og beitemark på grunn av at det passet ypperlig for eventuelle medbrakte dyr på beite, så er dette

¹⁴⁸ Ibid: 255

¹⁴⁹ Ibid: 256

¹⁵⁰ Ibid: 261

¹⁵¹ Ibid: 262

ikke blitt bevist. Beinfragmentene fra gris kunne ha kommet fra medbrakt provisjon og ulla kunne ha vært medbrakt fra Grønland. Ingstad mente at man også kunne stille kritikk til at L'Anse aux Meadows har måttet vært for værhardt for at dyrene kunne ha gått ute om vinteren. Samtidig påpeker hun at det har vært vintre i samtiden (1900-tallet) hvor det ikke har lagt seg snø på Newfoundland.¹⁵²

Når det kommer til hvor lenge de norrøne var bosatt på L'Anse aux Meadows viser Anne Stine Ingstad at dette er vanskelig å antyde, men at det var tilsynelatende en relativt kort periode. Én av årsakene til dette var at torvhusene ikke hadde virket til å ha blitt reparert eller ombygd etter at de hadde kollapset. I et slikt fuktig klima, som det er på L'Anse aux Meadows, ville ikke et slikt hus ha vart lengre enn ca. 20-30 år. Bebyggelsen var dermed neppe aktiv i ett århundre. Følgende var det også vanskelig å beslutte om bebyggelsen ble satt opp samtidig eller over en periode. Ingstad mente at en slik vidstrakt utbygging som sett fra hus A til hus F vanligvis kunne antyde at området var bebodd fram til minst 1050 e.kr., men at de seneste radiokarbondateringene sier noe annet. Disse sier at forskjellen i tid (når det kommer til utviklingen av bebyggelsen, altså fra hus A til hus F) ikke kan ha vært så stor som de arkeologiske funnene vil ha det til, og utviklingen måtte ha foregått over en kort periode.¹⁵³

3.3 Helge Ingstad - tolkning

I dette delkapittelet vil vi se på hvordan Helge Ingstad tolket funnet på L'Anse aux Meadows, og hans teorier basert på utgravningene og de arkeologiske funnene.

3.3.1 De norrønes reise og funn av L'Anse aux Meadows

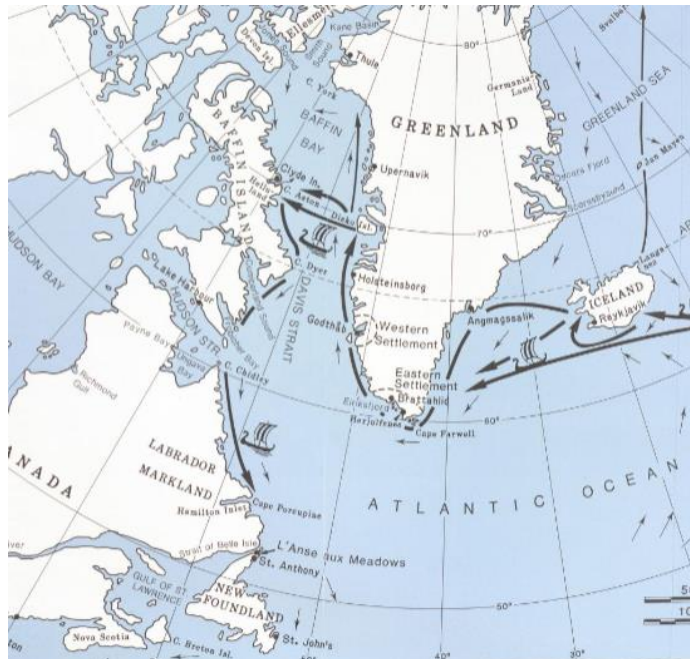
I Helge Ingstads tolkning finner vi at han sammenligner norrøne grønlendingers reise til og funn av L'Anse aux Meadows mye med Grønlendingenes saga, og bruker dette som en referanse for å vise at sagaene ikke bare var diktning, men hadde rot i faktiske hendelser.¹⁵⁴

¹⁵² Ibid: 263

¹⁵³ Ibid: 266

¹⁵⁴ Ingstad, 1986: 482

I sin sammenligning av Grønlandingenes sagas beskrivelse av Leivs ekspedisjon fra Brattahlid i Grønland til Vinland, bruker Ingstad mye av egne undersøkelser av en mulig reiserute for å kunne gi sagaen en viss kildeverdi (hvor en slik reiserute kan sees på bilde til høyre¹⁵⁵). Leiv Eiriksson skulle ha fulgt reiseruten som Bjarni (nevnt tidligere i teksten) hadde seilt ved sin bomtur til Grønland, hvor han skulle ha kommet til et land med mange isbreer, for så å ha funnet veien til Austbygda på Grønland. Når Leiv fulgte Bjarnis rute og kom til landet med isbreene, i det som skulle bli kalt Helluland, mente

Ingstad at Leiv må ha seilt på kysten av dagens Baffin Island. Leiv skal så ha fortsatt lenger syd, hvor han skal ha seilt langs et land som var flatt med mye skog og hvite strender: Markland. Dette mente Ingstad at stemte meget godt overens med dagens Labrador. Fra disse strendene skulle Leiv ha brukt to døgn på å nå Vinland. Ved strendene på Cape Porcupine, som sett på bildet ovenfor, så fant Ingstad ut at det tok to døgn å seile til L'Anse aux Meadows. Ingstad påpekte også at nordspissen av Newfoundland ikke hadde vært vanskelig å oppdage for Leiv som kom fra Labrador, hvor det ville vært umulig å overse. Dette var ett av argumentene som Ingstad mente støttet teorien om at de norrøne grønlandingene ikke hadde reist til et land med vindruer (noe vi vil ta opp nedenfor), siden de ikke kunne ha reist lenger sør enn til L'Anse aux Meadows og at det ikke vokste vindruer der.¹⁵⁶

Ingstad poengterte også at selve reiseruten til Leiv var nokså enkel å kunne finne igjen selv om det var en lang reise. Ruten mellom Austbygda og L'Anse aux Meadows kunne bli fulgt ved å følge den enorme lange kysten av dagens østlige Canada og man hadde samtidig en havstrøm på sin side som ville effektivisere reisetiden. Dette står som en kritikk mot tidligere forskere som hadde ment at Leivs rute ville vært for omstendelig til å kunne følges av senere utfarter, noe som er beskrevet i sagaene.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Ibid: 262

¹⁵⁶ Ibid: 482

¹⁵⁷ Ibid: 482

Det at Leiv skulle ha villet reise lenger sør enn L'Anse aux Meadows, som foreslått av tidligere forskere som har plassert Vinlands geografiske posisjon, fant Ingstad forunderlig. Hvorfor skulle han ønske å reise lenger sør? Skog, beitemark, drivved, fisk og vilt, og myrmalm (for jernfremstilling) fantes alle i L'Anse aux Meadows. Dette måtte ha vært mer enn nok for de som kom fra Grønland. I tillegg måtte de ha dratt fra Austbygda relativt sent om sommeren for å unngå drivis, noe som igjen måtte ha ført til at en reise lenger sør ble sett på som unødvendig og farlig. Hvis de skulle ha nådd et «land med vindruer» måtte de ha reist en distanse som var større enn kryssingen av Atlanterhavet.¹⁵⁸

Tidligere forskeres plassering av Vinland hadde også kommet med en mulig rute som krysset havet, i den forstand at de reisende ikke hadde fulgt en kystlinje. Dette forstod Ingstad som helt umulig, hvor disse forskerne hadde sett bort fra de geografiske referansene fra sagaene og samtidig glemt det at Leiv Eiriksson ikke kunne beregne sin egen lengdegrad. Leiv kunne dermed endt hvor som helst på havet, noe Ingstad mente var en høyst usannsynlig fremgangsmåte for de norrøne sjøfarerne.¹⁵⁹

Ingstad mente at i tillegg til flere av argumentene ovenfor, så var det fortsatt andre årsaker til at de norrøne ikke hadde kommet til et land med vindruer som ofte tolket ut fra sagaene. Han mente at sagaenes forunderlige beskrivelse av Vinland som et land med vindruer og selvsådd hvete var elementer som mest sannsynlig hadde sitt utspring fra Adam av Bremens rapport (som rapporterte mellom 1073-1075 at mange hadde funnet et land i havet som het Vinland – på grunn av vindruene som vokste vilt der og en mengde usådd hvete¹⁶⁰), hvor Vinland ble beskrevet som et frelst land. Her mener Ingstad at Adam av Bremen skal ha misforstått prefikset av ordet Vinland, hvor *vin* og *vín* var to forskjellige ord i det norrøne språket, én uttalt med en kort vokal, og én uttalt med lang. *Vin*, med kort vokal, var det norrøne ordet for eng, det samme ordet som i dag beskriver L'Anse aux Meadows. Et sted hvor husdyr kunne beite over et stort areal av beitemark måtte være en fantastisk oppdagelse ifølge Ingstad. Adam av Bremen skrev også at Vinland var omgitt av land som var fylt av voldsomme isbreer og en kraftig tåke. Dette mente Ingstad at passet ypperlig med en beskrivelse av områder rundt Newfoundland, men langt i fra en beskrivelse av en sydligere geografisk plassering av landet.¹⁶¹

¹⁵⁸ Ibid: 483

¹⁵⁹ Ibid: 486

¹⁶⁰ Ibid: 77

¹⁶¹ Ibid: 486

Helge Ingstad trakk også frem noen meninger av andre forskere i sin samtid angående betydningen av ordet Vinland. Erik Wahlgren (1969) og Magnússon og Pálsson (1965) skal ha skrevet at historien om vindruer burde forstås som historiske beretninger og at L'Anse aux Meadows passet inn som hovedkvarteret Straumfjord i Eirik Raudes saga. Straumfjord skulle være en «port» inn til Vinland, og Hóp i sagaen var ekvivalenten til Vinland, hvor dette må ha ligget sydligere og man kunne finne ville vindruer der. Ingstad svarte dette, sammen med tidligere nevnte argument, med at Straumfjord og Hóp var uhistoriske steder hvor de hadde blitt oppfunnet av forfatteren av Eirik Raudes saga. I Ingstads forståelse var L'Anse aux Meadows i Vinland og bebyggelsen var det Grønlandingenes saga omtaler som Leifsbuðir, noe han mente hadde blitt byttet ut med Straumfjord i Eirik Raudes saga, mens Hóp var oppfunnet.¹⁶²

3.3.2 Leifsbuðir

Helge Ingstad påpekte sammenhengen mellom sagaene, hvor de norrøne møtte «skrælinger», og den faktiske urbefolkningen som levde i nærområdet i samtiden. Arkeologiske undersøkelser skal ha bevist at det fantes amerikanske urfolk og Dorset-eskimoer på Newfoundland samtidig som de norrøne var i Vinland. Sagaenes beskrivelser av disse skrælingene mener Ingstad gjenspeiler det faktum at de norrøne møtte både inuitter og amerikanske urfolk når de var der, basert på deres karakteristikk. Hvis dette var korrekt, betydde det at Vinland ikke kunne ha befunnet seg lengre sør siden inuittene aldri skapte en bebyggelse sør for Newfoundland.¹⁶³

Ingstad mente også at beskrivelsene fra sagaene, især Grønlandingenes saga, stemte perfekt overens med funnene gjort under de arkeologiske undersøkelsene på L'Anse aux Meadows. Størrelsen av bebyggelsen stemte godt overens med utgravningene, hvor bygningene godt kunne ha huset rundt 100 personer. Videre, slik som Anne Stine Ingstad påpekte, så stemte også dateringene av bebyggelsen med når de norrøne grønlandingene skal ha reist dit ifølge sagaene (rundt år 1000 e.kr). Ingstad mente at det skulle godt gjøres hvis andre norrøne kompani skapte en slik bebyggelse samtidig som Leiv m.fl. uten at dette skulle ha blitt skrevet om.¹⁶⁴

Når det kommer til hvor lenge bebyggelsen var i operasjon, fletter Ingstad sammen de arkeologiske bevisene med sagaenes beskrivelser. De arkeologiske bevisene, som nevnt

¹⁶² Ibid: 487

¹⁶³ Ibid: 487

¹⁶⁴ Ibid: 487-488

tidligere, viste at bebyggelsen ikke kunne ha vart svært lenge. Et eksempel på dette var at torvhusene ikke hadde blitt reparert eller påbygget og kunne ikke ha vart mer enn 20-30 år i det gitte klimaet uten reparasjoner. Dette sammenfalte godt med Grønlandingenes saga som beskriver at ingen av utfartene varte i en lengre periode, kun mellom 1-2 år per gang, hvor den første var av Leiv rundt år 1000 e.kr. og Karlsevne rundt år 1020 e.kr. De senere reisende kunne da mest sannsynlig ha brukt allerede eksisterende bygg, samt bygge noen flere.¹⁶⁵

Hvorfor de norrøne reiste bort fra L'Anse aux Meadows kan nok aldri bli helt sikkert, men Ingstad var av den forståelsen at dette måtte ha vært på grunn av bebyggelsens sikkerhet. I motsetning til Grønland var L'Anse aux Meadows rikere på ressurser og passet de norrøne ypperlig med tanke på deres levemåte. Sagaene forteller at de norrøne så på skrælingene som farlige mennesker, nesten overnaturlige, og selv om de skulle ha kommet godt overens med dem over en periode, så braste dette sammen. Mord og slag med de innfødte skulle være årsaken for fordrivelsen fra L'Anse aux Meadows – ifølge sagaene.¹⁶⁶

Et siste spørsmål som Ingstad stiller er hvorvidt det kan ha vært andre steder i Amerika hvor de norrøne kunne ha slått seg ned. På grunn av vanskelige forhold på Baffin Island og svært lite beitemark i Markland var det ikke mye rom nord for Newfoundland hvor de norrøne ville ha slått seg ned for en lengre periode. De kunne og har mest sannsynlig hatt handelsforhold med amerikanske urfolk og inuitter, hvor for eksempel tømmer fra Markland var en viktig ressurs. Ingstad påpekte også muligheten for at de norrøne kunne ha etablert seg andre steder på Newfoundland, men at dette kunne bli umulig å finne etter pågangen av fiskere osv. i de siste hundre årene. I tillegg ville det å ha reist lenger sør vært unødvendig og ikke minst omstendelig siden de hadde alt de trengte allerede på nordspissen av Newfoundland.¹⁶⁷

3.4 Kapittelkonklusjon

I dette kapittelet har vi satt søkelys på problemstillingen: Hvilke teorier og konklusjoner befant seg etter funnet av og utgravningene på L'Anse aux Meadows? Med dette skulle vi se på de bakenforliggende årsakene for at Helge Ingstad i det hele tatt fant den norrøne bebyggelsen på L'Anse aux Meadows, de arkeologiske funnene, samt noen teorier etterfulgt av disse.

¹⁶⁵ Ibid: 488

¹⁶⁶ Ibid: 489

¹⁶⁷ Ibid: 489-490

Når det kom til hvordan og hvorfor Ingstad fant L'Anse aux Meadows, var dette basert på en bred undersøkelse av de geografiske aspektene ved Nord-Amerikas østlige kystlinje og hvordan disse stemte overens med sagaene. Her fokuserte han hovedsakelig på skildringene fra Grønlandingenes saga. Årsaken for hans søken var derfor basert på det å finne bevis for en norrøn bosetning i Nord-Amerika, nærmere bestemt Vinland som beskrevet i sagaene. Det var hans grundige søk som førte til at han fant L'Anse aux Meadows som en veldig sannsynlig plassering for Vinland og hvor han etter nøyere studering fant forhøyede tufter i engene, noe som var en indikasjon på at han kunne ha funnet det rette stedet.

Vi har hatt en overfladisk beskrivelse av de arkeologiske utgravningene, gjort i regi av især Anne Stine Ingstad, noe som har gitt den første virkelig vitenskapelige tolkningen av stedet. Disse skulle ikke være basert på forutforliggende teorier om vinlandsreisene, men istedenfor være et innblikk i det objektivet synet på utgravningene – som igjen kunne bli tolket.

Utgravningene ble sådan tolket at bebyggelsen ble skapt av norrøne grønlandinger fra ca. år 1000. e.kr. og at bebyggelsen ikke kunne ha vært bebodd i mer enn 20-30 år på grunn av ingen tegn av reparasjoner og rekonstruksjoner av husene.

Med de arkeologiske undersøkelsene kunne Ingstad sammensette en teori, hvor sagaene og de arkeologiske funnene kunne bli satt opp mot hverandre. Det Ingstad oppdaget var at overraskende mye av sagaenes (hovedsakelig Grønlandingenes saga) beretninger kunne stemme godt overens med deres funn (ifølge ham selv). Et av hans hovedpunkt var at L'Anse aux Meadows måtte være Vinland grunnet dets passende beskripsjoner i sagaen, hvor naturen, urbefolkningene og det geografiske stemte godt overens med Newfoundland. Han mente dermed også at ordet Vinland ikke hadde noe med det vi i dag tenker på som vin, men at det handlet om enger og beitemark, noe som stemte ypperlig med L'Anse aux Meadows. Dette viste Ingstad at var en teori som andre forskere hadde motsatt seg i samtiden på 60-tallet, hvor noen mente at L'Anse aux Meadows bare var et hovedkvarter og en vei inn til Vinland – landet hvor vindruer vokste vilt og det var selvsådd hvete. I Ingstads teori var dette bare et oppfunnet element fra Eirik Raudes saga. Ingstad mente også at sagaens beskrivelse av at Karlsevne, som var den siste i Vinland, dro i ca. 1020 e.kr. stemte godt med de arkeologiske funnene som nevnt ovenfor.

Så hva kan dette si oss om utviklingen av forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika? Det er liten tvil om at funnet av L'Anse aux Meadows skapte en helt ny forståelse av historiene som hadde blitt fortalt i flere hundre år før 1960. For første gang kunne man faktisk bevise at norrøne mennesker hadde vært i Nord-Amerika – ca. 500 år før Columbus

«oppdaget» kontinentet. Dette skapte også en banebrytende effekt innen sagakritikk og - forståelse, hvor sagaene som kilder måtte bli sett på under et nytt lys. Oppdagelsen av L'Anse aux Meadows var også startskuddet for det som har karakterisert forskningen av denne problemstillingen frem til i dag, hvor sagaforskning og arkeologi har blitt sammenkoblet. Man kunne ikke lenger snakke om emnet uten å samtidig veie enten sagaforskningen eller arkeologien opp mot hverandre.

4. Forskning etter Ingstad

Det er ingen tvil om at den revolusjonerende oppdagelsen av og utgravningene på L'Anse aux Meadows, i regi av Helge og Anne Stine Ingstad, skapte et veiskille i vinlandsforskningen. Som nevnt tidligere så var det ikke lenger bare snakk om forskning basert på vinlandssagaene, men også arkeologi. Vinlandsforskningen, eller forskninger på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika, ble nå åpnet for et bredere felt av forskere som ville søke svar i spørsmålet om Vinland, hvor dette har variert mellom arkeologer og historikere.

Det vi skal undersøke i dette kapittelet er hvordan forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika har utviklet seg *etter* Helge Ingstads funn i 1960, noe som også stiller spørsmålet: Hva har Ingstads oppdagelse hatt å si for forskningen? Årene som er blitt valgt å sette søkelys på er fra det tidlige 1990-tallet og frem til den dag i dag, med mest litteratur fra rundt år 2000 grunnet temaets store interesse rundt tusenårsmarkeringen av den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika. Istedenfor å se på de valgte forskerne fra et kronologisk standpunkt, så skal vi i motsetning undersøke ulike temaer av forskningen og de ulike teoriene som omfatter dem. Det første vi vil begynne med å se på er spørsmålet om hvor Vinland lå. Her vil vi gå over kjente spørsmål som betydningen av ordet «vin», samt geografiske tolkninger gjort basert på både sagaenes beskrivelser og arkeologiske funn. Etterfølgende vil vi fokusere på kritikk av vinlandsforskningen med tanke på L'Anse aux Meadows. Før konklusjonen av kapittelet vil vi se på et par ferske arkeologiske studier fra L'Anse aux Meadows, og vil til slutt se på spørsmålet: «Hvilken rolle spiller sagatradisjonen og vinlandsforskningen i dagens diskusjoner?».

4.1 Hvor lå Vinland?

Vinlands beliggenhet har alltid vært av stor interesse i vinlandsforskningen. Har de ulike forskernes teorier om dette forandret seg siden Helge Ingstads funn i 1960? Før vi går inn på flere teorier må vi først se på diskusjonene om ordet «Vinland»-s betydning.

4.1.1 Vín eller Vin?

Slik som er blitt nevnt tidligere i teksten var Helge Ingstad av sterk mening om ordet «Vinland». Kort oppsummert så var illusjonen om ville vindruer en helt feil forestilling av ordets faktiske betydning. Her poengterte han forskjellen mellom de norrøne ordene *vin* og *vín*, hvor *vin* (med kort vokal) betydde eng, mens *vín* er det vi i dag omtaler som vin. Det var derfor aldri egentlig snakk om et land med ville vindruer, men et land med enger/beitemark, noe som var viktig for de norrøne. Dette var en teori som var utarbeidet fra filologen Sven

Söderbergs teori om navnets betydning (fra 1898), men hvordan har denne teorien stått seg i ettertiden?¹⁶⁸

Et eksempel på en forsker som var enig med Ingstad angående ordets betydning var Magnús Stefánsson. I sin artikkel «Vínland or Vinland», fra 1998, argumenterer han for at den mest sannsynlige betydningen for ordet Vinland var eng/beitemark. Han hadde flere grunner til denne konklusjonen.¹⁶⁹

I likhet med Ingstad, argumenterer Stefánsson for at ordet «vin» allerede ble feiltolket av Adam av Bremen og at de to ulike skriftmåtene for vin og beitemark hadde blitt forvekslet.¹⁷⁰ Det Stefánsson utviklet i sin teori var forsøket på å fremheve hva som var vanlige norrøne navngivelsesskikker. Det han konkluderte med var at å bruke dagens ord «vin» som et stedsnavn ikke passet inn i den norrøne tradisjonen.¹⁷¹

Stefánsson poengterer at Helluland, Markland og Vinland var «saga-navn» og ikke faktiske stedsnavn, hvor de kom frem i skrevne kilder. De norrøne hadde som tradisjon å gi navn etter *eptir landkostum* og *eptir landsnytjum*, altså etter stedets naturlige tilstand og hva/hvilke ressurser som kunne brukes. Navngivning var altså funksjonelt; Grønland ga lovnader om godt beite, Island var også mest sannsynlig et funksjonelt navn (grunnet isbreer og drivis), Helluland betydde landet med flate steiner og Markland var bokstavelig skog-land. Vinland, derimot, hvis man antar at det betyr vindruer, var ikke et funksjonelt navn for de norrøne. Vindruer var ikke vanlig kost for de norrøne og var et utenlandsk element av kost. Hvis man på den andre siden tenker at ordets betydning var «eng», så ga dette mye mer mening med tanke på de norrøne skikkene ved navngiving.¹⁷² Historiker Páll Bergþórsson var for eksempel uenig i dette, og skrev i sin bok fra 2000 at Vinland (som i vindrue) sammenfalte godt med navn som Island og Grønland.¹⁷³

Flere forskere har også vært imot en slik tolkning angående navnets betydning. Richard Perkins er en av disse, og var helt uenig med Ingstad og Stefánsson (i sin artikkel fra 2004), hvor kalte teorien om at Vinlands betydning stammet fra *beite* eller *eng* var komplett uakseptabel.¹⁷⁴ For det første poengterer han at Adam av Bremen, og begge vinlandssagaene,

¹⁶⁸ Ingstad, 1965: 82

¹⁶⁹ Stefánsson, 1998: 149

¹⁷⁰ Ibid: 141

¹⁷¹ Ibid: 144

¹⁷² Ibid: 144-145

¹⁷³ Bergþórsson, 2000: 11

¹⁷⁴ Perkins, 2004: 32

fortalte om tilstedeværelsen av vindruer i Vinland. Han forteller at vindruer i dag kan bli funnet litt lengre sør for L'Anse aux Meadows – slik som ved New Brunswick og ved St. Lawrenceelven. Perkins poengterer også her, at ved et mulig mildere klima i middelalderen, så kunne ville vindruer ha vokst lenger nord enn dagens nordlige vokstgrense. Uansett, så var det ikke ulogisk å tenke at de norrøne hadde reist lenger sør enn L'Anse aux Meadows på sin ferd.¹⁷⁵ Perkins mente også at de filologiske begrunnelsene, som nevnt av Stefánsson og Ingstad, ikke holdt vann og at de har blitt motbevist. Filolog Finnur Jónsson, i sin bok fra 1912, skal ha bevist at stavelsen av ordet Vinland i Flatøyboka var med lang «i», noe som støttet betydningen av vindruer.¹⁷⁶

I Mats G. Larssons artikkel fra 1992 er også han overbevist om at Vinlands betydning kom fra vindruer. Sammen med de ovenfor nevnte eksemplene poengterte han hvordan franske oppdagere i det 17. århundret skal ha kommet over ville vindruer ved Nova Scotia og rapportert om dette (Larsson kjempet for Nova Scotias sentrale plassering i vinlandshistorien, noe vi skal se mer på senere). Noe av argumentene mot vindruer i Nova Scotia hadde tidligere vært at det ikke vokste vindruer der i Larssons samtid.¹⁷⁷ Franske oppdagere skal likevel ha bemerket seg ville vindruer i området, noe Larsson mente de ikke kunne ha tatt feil av siden de var svært vant med vindruer fra deres hjemkrets. Andre bemerkelser av vindruer ved andre steder i Canada hadde også blitt bekreftet, så hvorfor skulle det ikke stemme i Nova Scotia selv om de «nå» var borte? Larssons konklusjon var derfor at Vinlands navn måtte ha kommet fra vindruer, siden de også ble så sterkt bemerket av franskmennene, flere århundrer senere.¹⁷⁸

Birgitta Wallace er en annen, svært viktig, forsker som har hatt en sentral rolle når det kommer til teorier om den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika, og L'Anse aux Meadows, grunnet hennes svært sentrale rolle i forskningen. Siden 1970-tallet og frem til sin karriereslutt på 2000-tallet drev hun med utgravninger, forskning og publiseringer av/om L'Anse aux Meadows, i tillegg at hun ble direktør for museet ved L'Anse aux Meadows gjennom Parks Canada.¹⁷⁹ Wallace var også av tolkningen om at «vin» i Vinland ikke kunne stamme fra annet enn vindruer. Hun mente også at det godt kunne være et navn som ble gitt mye på grunn av å gi stedet et mer tiltrekkende og paradislignende navn siden vin var et symbol på rikdom og makt. I hennes teori, derimot, var ikke navnet bare oppfunnet for at

¹⁷⁵ Ibid: 59

¹⁷⁶ Ibid: 60

¹⁷⁷ Larsson, 1992: 311

¹⁷⁸ Ibid: 311-312

¹⁷⁹ Canadian Archaeological Association, u. å., pkt. 3-5

stedet skulle virke tiltrekkende. Som vi skal se videre i kapittelet så var hun av den forståelse at L'Anse aux Meadows' bosettere besøkte regioner hvor vindruer vokste nær elvebredder og skoger.¹⁸⁰

4.1.2 Vinlands beliggenhet

Når det kommer til Vinlands beliggenhet er det mange faktorer de ulike forskerne har tatt i betraktning, hvor alle ikke kan nevnes her, men de viktigste vil komme frem. Det vi vil se er at de fleste forskerne forsøker å plassere Vinlands beliggenhet og hvordan L'Anse aux Meadows har passet inn sammen med vinlandssagaene.

Hvis vi begynner med å se på Stefánsson, som vi så ikke hadde store motargumenter til Helge Ingstads teori, så finner vi at han forsøker å sammenligne Leifsbuðir fra Grønlandingenes saga med L'Anse aux Meadows. Stefánsson mente at det Ingstad-ekteparet fant og utgravde ved L'Anse aux Meadows var svært likt hus som ble skildret for å ha vært oppsatt i Grønlandingenes saga etter de norrønes ankomst til Vinland. Disse husene skulle bli kalt Leifsbuðir. Her var han altså enig med Ingstad. Siden det ikke hadde blitt funnet noen hus for dyr, antok Stefánsson at L'Anse aux Meadows ikke kunne blitt sett på som et koloniserende forsøk av de norrøne, men istedenfor et sted for videre utforskning, muligens lengre sør.¹⁸¹

Stefánsson trekker frem at et mulig bevis for at de norrøne dro lenger sør, var de senere funnene av smørvalnøtter i husene ved L'Anse aux Meadows. Disse smørvalnøttene har aldri vokst på Newfoundland og måtte ha vært medbrakt fra sydligere strøk. Disse valnøttene vokser ved estuaret av St. Lawrence og i den nordøstlige New Brunswick. Merkene av at smørvalnøttene hadde blitt kuttet med en skarp metallkniv, noe som utelukket at det hadde blitt brukt av en urbefolkning i området. Det Stefánsson likevel insisterer på er mulighet for at de norrøne beboerne bare hadde handlet til seg disse smørvalnøttene med urbefolkningen og at de ikke nødvendigvis ikke hadde vært lengre sør og hentet dem selv.¹⁸²

Her er Birgitta Wallace uenig. Hun mente at L'Anse aux Meadows fungerte som en spesialisert vinterleir, hvor de norrøne kunne fullføre videre utforskning av området og at leiren fungerte som en port inn til Vinland, hvor de kunne hente ut flere naturressurser. Disse

¹⁸⁰ Wallace, 2009: 119

¹⁸¹ Stefánsson, 1998: 149

¹⁸² Ibid: 150

smørvalnøttene, var i hennes mening, en «viser» til hvor de norrøne dro. Hun påpekte at den nordlige grensen for smørvalnøttene var New Brunswick, hele 1000km lenger sør for L'Anse aux Meadows.¹⁸³ Avstanden kan sees på bildet, hvor Miramichi ligger i nordlige New Brunswick.¹⁸⁴

Det Wallace ville fremheve var at der smørvalnøttene vokste – gjorde også ville vindruer: New Brunswick. Hun mente at dette utlyste godt hvordan L'Anse aux Meadows kunne representere Straumfjord, og der hvor ville vindruer og smørvalnøtter vokste kunne representere Hóp i Eirik Raudes saga. Siden Straumfjord skulle ligge ved en fjord hvor det befant seg sterke tidevannsstrømmer, fant Wallace det at dette godt kunne sammenlignes med Belle Isle-sundet som ligger rett ved L'Anse aux Meadows, hvor Belle Isle også kunne være øyen som lå utenfor deres bosetning og sundet ifølge sagaene (bilde¹⁸⁵).¹⁸⁶

Wallace mente også at det var flere grunner til at Hóp i Eirik Raudes saga godt kunne plasseres i området New Brunswick. En annen enn den ovenfor nevnte var sagaens benevnelse av selvsådd hvete i Hóp. Dette hadde tidligere oftest vært ansett som et element

¹⁸³ Wallace, 2009: 118

¹⁸⁴ Ibid: 121

¹⁸⁵ Ibid: 119

¹⁸⁶ Ibid: 119

av illusjon med tanke på Vinlands symbol som et paradisi, noe Wallace er uenig i. Her referer hun til Jacques Cartiers rapportering etter å ha vært i dagens New Brunswick: «... men er full av vill hvete, som har et aks lik bygg og et gryn lik havre ... like tykt som om det skulle vært sådd og gravd.» Hvis franskmennene gjorde denne observasjonen, kunne ikke også de norrøne ha gjort det? Siden New Brunswick var meget annerledes enn nordlige Newfoundland, Island og Grønland, mente Wallace at det var et godt forslag for å være Hóp som beskrevet i sagaen.¹⁸⁷

Wallace påpekte også at østlige New Brunswick bestod av den mest tettbefolkede populasjonen av urbefolkninger i Atlantisk Canada, nærmere bestemt forfedrene til dagens Mi'kmaq-urfolk. Få forskere har kritisert sagaenes beskrivelser av «skrælinger» som uhistoriske og det at de skal ha brukt skinnkanoer. Arkeologi har vist at kanoer sjeldent ble brukt sør for dagens sentrale Maine, USA, noe som tilsier at observasjonen i sagaene mest sannsynlig var nord for denne grensen. Mi'kmaq-urfolk var også kjent for å bruke kanoer av skinn av elg og hjort. Det er derfor ikke usannsynlig, ifølge Wallace, at det var disse som de norrøne støtet på i Hóp. Wallace konkluderer altså med at man muligens må ta historiene som er blitt skrevet i sagaene litt mer alvorlig og ikke bare kaste ut relevant fakta for ren fiksjon.¹⁸⁸

Larsson støtter i motsetning en tidligere teori gitt av Gustav Storm som handler om at Vinland faktisk er å finne i Nova Scotia. Slik som Wallace mente også Larsson at sagaene burde bli behandlet med et syn som ikke kastet ut dens beskrivelser og fortellinger for å være oppspinn, men at de kunne være historisk relevante selv om noen elementer tydelig kan ha blitt lagt på under skrivingen og muntlige tradisjoner.¹⁸⁹ I likhet med Wallace sammenligner han også skrælingene i sagaene med Mi'kmaq-urfolk og deres kanoer, men i motsetning til Wallace så bruker han det i sammenheng med Mi'kmaq-urfolk som levde på Nova Scotia, noe de også gjorde.¹⁹⁰

Larsson satte også mye søkelys på dette med den selvsådde hveten som ble beskrevet i Eirik Raudes saga. Han refererer også her til hva Cartier og andre europeiske oppdagere skal ha beskrevet som villkornlignende rug. Larsson henviser så til det faktum at denne observasjonen har blitt konkludert for å være silkebygg. Dette mente han at var for ulikt hvete til at de norrøne kunne ha gjenkjent det som det. Derimot ser Larsson på hva William Alexanders

¹⁸⁷ Ibid: 121

¹⁸⁸ Ibid: 122

¹⁸⁹ Larsson, 1992: 322

¹⁹⁰ Ibid: 318

(grunnleggeren av kolonien Nova Scotia) menn rapporterte etter observasjoner på kysten av Nova Scotia. Her beskrev de at det vokste hvete, rug og bygg vilt. Dette konkluderer Larsson med at måtte ha vært typen «villrug» og at det var den eneste kornsorten på Nova Scotia som kunne ha blitt misforstått av de norrøne for å ha vært hvete. Siden villrugen har blitt funnet over hele Nova Scotia og det har vært ville vindruer som vokste der mente han at dette var et passende sted for det de norrøne ville ha kalt Vinland.¹⁹¹

I sin tekst argumenterer også Larsson for et «bedre» alternativ til Straumfjords plassering enn det som tidligere har blitt tilskrevet L'Anse aux Meadows og Belle Isle-sundet av andre forskere. Hans forslag var Cansosundet (bilde¹⁹²). Dette sundet skulle stemme bedre overens med sagaens beskrivelser på grunn av dets sterke tidevannsstrøm. Dette sundet har sterkere strøm enn Belle Isle-sundet, som oftest ikke var så sterk, mens den i Cansosundet kontinuerlig var på 4-5 knop.¹⁹³

Så hva mente Larsson om L'Anse aux Meadows relevans i det helhetlige bildet? Et poeng han fremhever er at funnet ved L'Anse aux Meadows ikke trenger å ha hatt noe med reisene som er blitt beskrevet i sagaene. Det kunne ha vært flere skip som bommet på Kapp Farvel på sørspissen av Grønland, hvor Labrador og Nord-Newfoundland hadde vært logiske områder å ha truffet.¹⁹⁴ Det at det ble funnet flere jernnagler og produksjon av disse ved L'Anse aux Meadows kunne indikere at skipsarbeid var noe som foregikk der, noe som kunne være et tegn på at noen norrøne hadde skadet sitt skip og ble tvunget til å måtte overvintre. Siden det ikke har blitt funnet tegn til domestisering av dyr og at kolonisering ikke var planlagt på åstedet, tilsier dette at L'Anse aux Meadows ikke var det Vinland som ble beskrevet i sagaene, hvor Karlsevne skulle ha reist med mange dyr fra Grønland.¹⁹⁵

¹⁹¹ Ibid: 313-314

¹⁹² World Atlas, 2023

¹⁹³ Larsson, 1992: 310

¹⁹⁴ Ibid: 321

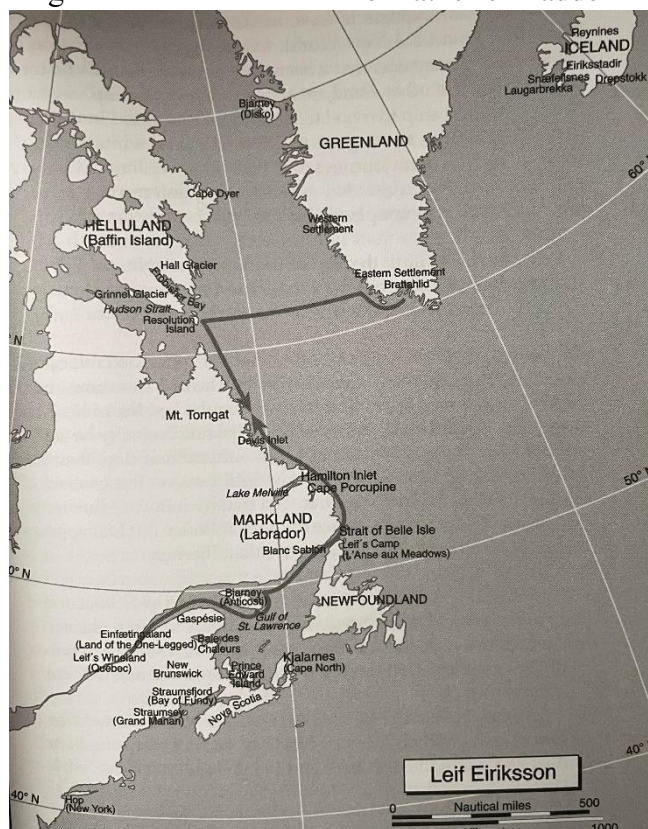
¹⁹⁵ Ibid: 322

Dog, innrømmer Larsson at tilfeldigheten med at Leiv Eirikssons ankomst til Vinland skulle ha vært i år 1000 e.Kr., og at arkeologiske bevis fra L'Anse aux Meadows tilsa en okkupasjonstid rundt år 1000 e.Kr., fører til at det er en stor mulighet for at det var Leiv og hans menn som kom til L'Anse aux Meadows etter å ha bommet på Grønland (hvis man følger Eirik Raudes sagas versjon). Larsson mener da at det måtte ha vært fristende for Leiv å reise lenger sør for å utforske før han dro til Grønland og at det var hans observasjoner lenger sør som førte til at Thorfinn Karlsevne senere skulle dra til det Larsson mente var Nova Scotia.¹⁹⁶

I likhet med de to ovenfor nevnte forskerne, Wallace og Larsson, så finner vi at Bergþórsson også var av den formening at Vinland måtte komme fra dagens ord «vin». Han har kritisert Helge Ingstad for å være for ivrig og entusiastisk etter å sammenkoble det som har blitt beskrevet i sagaen som Vinland med det han oppdaget ved L'Anse aux Meadows. Men selv om det er dette som tilsynelatende var Ingstads motivasjon for å ha et slikt syn om navnets betydning, mente Bergþórsson at funnet av L'Anse aux Meadows slettes ikke trengte å avskrives som relevant for vinlandssagaene. Han tilskriver bosetningen ved L'Anse aux Meadows for å måtte være Leifsbuðir, hvor Leiv Eiriksson skulle ha bygd «store hus». I Bergþórssons teori, er han relativt enig med Birgitta Wallace' estimater om at leiren hadde fungert som et oppholdssted for videre utforskning ved St. Lawrencebukta og at de arkeologiske bevisene, slik som smørvalnøttene, støtter denne teorien om at de norrøne reiste lenger sør.¹⁹⁷ Likevel, finner vi ulikheter i deres teorier om hvor de norrøne reiste fra dette oppholdsstedet.

Bergþórsson er enig i det at de norrøne ville ha utforsket St. Lawrencebukta og at det ville være mer naturlig å utforske fra vestsiden av Newfoundland enn det å reise den lange østsiden sørover.

Bergþórsson har også en egen teori, både etter å ha utforsket steder av interesse selv

¹⁹⁶ Ibid: 322

¹⁹⁷ Bergþórsson, 2000: 198

og det å ha tydet sagaene, med at Leiv Eiriksson mest sannsynlig reiste helt inn til dagens Quebec (by) via St. Lawrenceelven (som sett på bildet ovenfor¹⁹⁸). Bergþórsson refererte til en beskrivelse av Leivs reise, hvor det fortelles at Leiv og hans besetning reiste fra sjøen og inn mot land, så via en elv som så åpnet seg til en innsjø. I Grønlandingenes sagas beskrivelser måtte de ha seilt vestover, noe som stemmer godt med hvordan St.

Lawrenceelven går inn mot Quebec. Elven, som er på 2-3 kilometer i vidde før den når

Quebec, ble mest sannsynlig ikke

tenkt på som en elv av de

norrøne, hvor det var først når de

ankom dagens Quebec at de

mente de hadde kommet til

elven. Her blir elven meget

smalere med en bredde på om

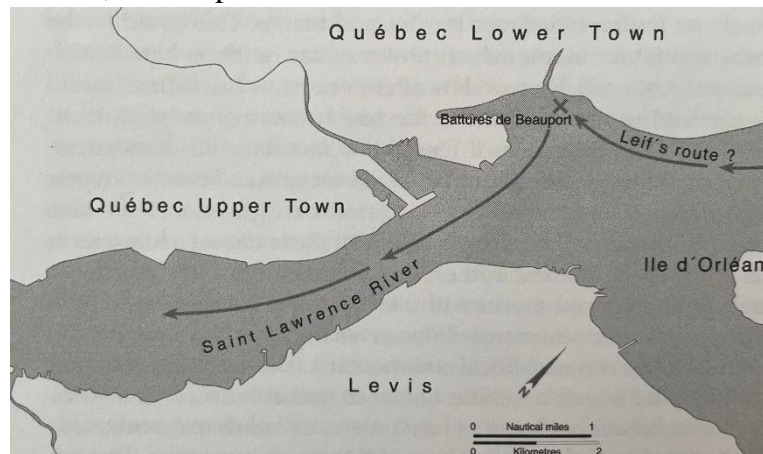
lag 1 kilometer (som sett på

bildet¹⁹⁹). Herifra åpner elven seg og når en bredde på ca. 2 kilometer. Bergþórsson mente at

det var logisk for Leiv og hans kompanjonger å anta at de hadde ankommet en innsjø som

elven rente ut fra – slik som er beskrevet i sagaen. Det var altså her «Leivs Vinland» ble

skapt.²⁰⁰

Bergþórsson understreker at området ved Quebec ikke kunne tilskrives for å være hele Leivs Vinland, noe han mente det mest sannsynlig ikke var, men at det kunne ha vært et større område sør/vest for St. Lawrencebukta. Her refererer han til hvor vindruer vokste og mener at disse kunne ha blitt funnet rett sør for Quebec og østover mot Nova Scotia, samt langs USAs østkyst. Her poengterer Bergþórsson at Vinland kunne ha vært et navn for et slikt stort område og at ikke navnet trengte å beskrive hele området – men et viktig trekk av det.²⁰¹

Det ble også gjort forsøk i å plassere Straumfjord og Hóp i Eirik Raudes saga, noe vi har sett

at andre forskere også har forsøkt. I motsetning til noen av de siste forskerne, så har

Bergþórsson en formening om at disse to stedene kunne ha vært lenger sør. Ville vindruer,

villris (som Bergþórsson mente var den selvsådde hveten) og smørvalnøtt kan alle bli funnet

ved St. Lawrencebukta. Bergþórsson konstaterer at det bare er ett sted alle disse finnes

sammen i området, og det var ved- og sør for Quebec, nærmere bestemt St. Lawrence-dalen

¹⁹⁸ Ibid: 25

¹⁹⁹ Ibid: 30

²⁰⁰ Ibid: 30-31

²⁰¹ Ibid: 108

(et område sør for St. Lawrenceelven). Hóp, derimot, som beskrevet i Eirik Raudes saga, lå lengre sør. Dette området mente han var nærmere dagens New York, hvor overlegne arter av vindruer og villris kunne bli funnet.²⁰² Han plasserte også Straumfjord på et «nytt» sted: Han mente at det mest sannsynlig lå ved Fundybukta, en bukt mellom dagens Nova Scotia og østre New Brunswick.²⁰³ To av grunnene til dette er at de geografiske beskrivelsene av området «stemmer» med det som står i sagaene, samt at Straumfjord skulle ha hatt svært sterke strømmer. Dette mente Bergþórsson kunne være de sterke tidevannsstrømmene i Fundybukta siden bukta har verdens største tidevannsforskjell og hodet av bukta opplever en forskjell på 15 meter ved flo og fjære.²⁰⁴

4.2 Kritikk av vinlandsforskningen

Det vi har sett hittil av vinlandsforskningen etter Ingstad er en debatt som har hovedsakelig omhandlet tolkninger av og et forsøk på å sette en sammenheng mellom funnet på L'Anse aux Meadows og det som er blitt skrevet i vinlandssagaene. I nyere forskning har det også kommet en kritikk angående akkurat dette med å forsøke å koble vinlandssagaene til arkeologien på Newfoundland.

4.2.1 Richard Perkins

En av disse er Richard Perkins, professor emeritus i norrøne studier ved University College London, som vi har vært innom tidligere i teksten.²⁰⁵ I sin artikkel fra 2004 går han spesifikt inn på problemet med å koble sagaens geografi med dagens geografi og det å koble sagaenes stedsnavn med dagens stedsnavn. Dette har ledet til mange forslag til hvor sagaenes områder kunne ha vært i Nord-Amerika og har produsert flere usikre og forskjellige utfall.²⁰⁶ Perkins skriver:

«Scholars have often indulged pet theories, sometimes based merely on the part of the Canadian or American coastline they happen to be familiar with (sometimes their own backyards) or where their travels have taken them. There has been a tendency to identify the locations of the sagas with places well

²⁰² Ibid: 232-233

²⁰³ Ibid: 222

²⁰⁴ Ibid: 69

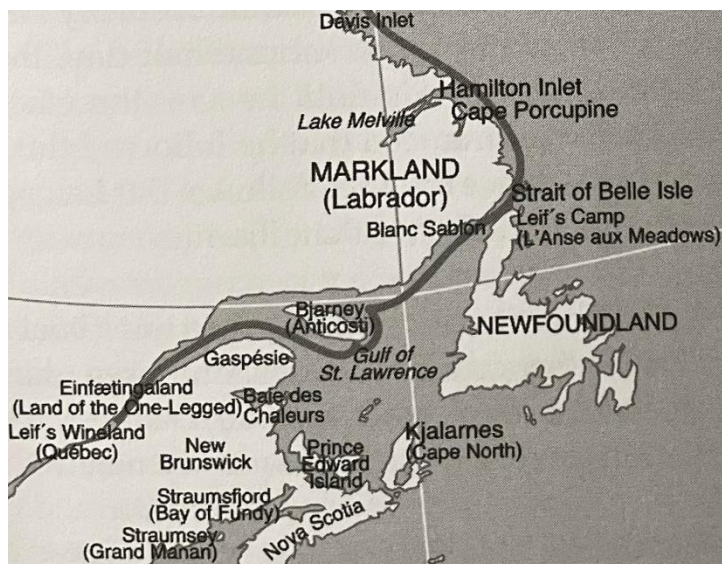
²⁰⁵ UCL, u. å.

²⁰⁶ Perkins, 2004: 31

known in present-day North America; for example, the Hóp of *Eir* has been located at New York...»²⁰⁷

Eir er i denne forstand Eirik Raudes saga, og eksempelet med Hóp som han tar opp her er nøyaktig den som Bergþórsson støttet.

Perkins kommer også med en direkte kritikk til akkurat Bergþórsson, selv om han også inkluderer flere forskere. Her kritiserer han Bergþórssons valg med å plassere stedet *Einfætingaland* «med god selvtillit» på hele fem kart i hans bok fra 1997.²⁰⁸ Dette har også Bergþórsson gjort i sin bok fra 2000, hvor de to siste bildene

ovenfor er fra. Einfætingaland kan bli sett på dette bilde av det som ble brukt nest sist, her beskåret.²⁰⁹ Perkins sterke kritikk kommer av det å plassere navn på kart når man ikke engang vet om navnet har blitt oppfunnet eller ikke.²¹⁰

En lik kritikk har han også til Ingstad og hans teori om navnet Vinland. Som vi har sett tidligere så var Perkins sterkt imot teorien om at ordet betydde *eng* eller *beite*, og han så på Ingstads tolkning som noe han presset igjennom for at arkeologien og geografien til L'Anse aux Meadows skulle stemme bedre overens med det som stod i vinlandssagaene. Han mente altså at forskningen ble «tvunget» i en retning slik at det skulle passe det ønskelige utfallet best.²¹¹

Når det kommer til spørsmålet om de norrøne faktisk var på det nordamerikanske fastlandet, så stiller Perkins seg kritisk på grunn av mangelen på bevis. Perkins fremhever likevel at Belle Isle-stredet setter en grense på snaue 50 kilometer mellom L'Anse aux Meadows og fastlandet, og at det er høyst sannsynlig at de norrøne var på det nordamerikanske kontinentet.

²⁰⁷ Ibid: 31

²⁰⁸ Ibid: 31

²⁰⁹ Bergþórsson, 2000: 25

²¹⁰ Perkins, 2004: 31

²¹¹ Ibid: 32

Hvis man følger sammenligningen mellom Markland i sagaene og dagens Labrador, så er sjansen temmelig stor for at de norrøne også var på land der, ifølge Perkins. Han mente også at en reiserute mellom Grønland og nordspissen av Newfoundland hadde gjort det naturlig med en stopp på Labrador. Perkins poengterer i tillegg at selv om man ikke vet smørvalnøttenes fulle historie så er de vanskelig å unngå som «bevis» for at de norrøne nådde sydligere fastland.²¹²

Selv om Perkins er sterkt imot å hensynsløst sammenligne sagaenes stedsnavn med dagens geografi, forsøker han likevel å begrense noen av navnene til de som kunne ha vært faktiske stedsnavn. For det første er det 15 stedsnavn i sagaene, hvor det er 10 som er blitt gjentatt i flere kilder eller kommer fra like navn funnet på Grønland og Island, i motsetning til bare én kilde. Med disse konkluderer han at det bare er én til to (eller to til tre) stedsnavn som kan lokaliseres med en noenlunde sikkerhet. Helluland var sannsynligvis Baffin Island, selv om det også kunne ha vært nordre del av Labrador. Markland var høyst sannsynlig Labrador, noe Perkins mener man kanskje kan være mest sikker på. Vinland mener han må ha vært navn for et område hvor ville vindruer vokste i Nord-Amerika, og ville derfor i det minste ha dekt søndre del av St. Lawrencebukta (New Brunswick), og muligens lengre sør i tillegg (Maine, Nova Scotia). Når det er sagt, ekskluderte ikke dette at Vinland også kunne ha omfattet nordligere områder i tillegg, slik som L'Anse aux Meadows.²¹³

Andre navn som han også var oppmerksom på, var for eksempel *Straumfjord*, *Kjalarnes* og *Leifsbuðir*. *Straumfjord* mente han kunne passe inn ved munningen av St. Lawrenceelven, men den kunne like godt ha vært Birgitta Wallace' forslag: Belle Isle-stredet. *Kjalarnes* (etter *kjøl* på en båt) var nevnt i begge sagaene og kunne godt være Cape Porcupine ved Labradorkysten på grunn av dens utforming som en kjøl, selv om det finnes flere alternativer for dette stedet. *Leifsbuðir*, som vi har nevnt før, mente Perkins at godt kunne være L'Anse aux Meadows, selv om han mente det bare så vidt kunne sammenlignes med andre «budir» funnet på Island og Grønland. Perkins mente at navn som *Krossanes*, *Bjarney*, *Straumsey* og *Hóp* var for usikre til å kunne bli forøkt plassert geografisk.²¹⁴

²¹² Ibid: 46

²¹³ Ibid: 56

²¹⁴ Ibid: 56-57

4.2.2 Sverrir Jakobsson

Historiker Sverrir Jakobsson har en mulig større kritikk til vinlandsforskningen og sammenligningen mellom de arkeologiske funnene ved L'Anse aux Meadows og sagaenes beretninger. Her legger han ekstra press på at vinlandssagaene og andre kilder som nevner Vinland ble skrevet *etter* vinlandsreisene, hvor han poengterer at de siste kildene ble skrevet over tre århundrer etter hendelsen(e). Han er kritisk til hvordan disse tekstene har sakte, men sikkert blitt godtatt som faktiske hendelser.²¹⁵

Jakobsson setter søkelyset på at den moderne vinlandsforskningen har konsentrert seg på å harmonisere bevisene fra sagaene med den moderne troen på at vinlandsreisene var rettet mot Nord-Amerika. Han mener derfor at sagaene har blitt satt i sammenheng med amerikansk historie, i motsetning til historien om sjøfarerne eller de som fortalte historiene.²¹⁶

Han poengterer også at en slik måte å forske og undersøke på er helt legitim, og at det var nettopp slik Helge Ingstad fant L'Anse aux Meadows. Dette funnet skulle skape et nytt kapittel og syn på de norrønes historie – samt historien om Amerika. Det Jakobsson kritiserer er hvordan dette funnet har blitt sett på som et bevis for at vinlandsreisene faktisk hendte og at i det minste *noe* var sant.²¹⁷ Her svarer Jakobsson med:

«As exciting as these findings are, their value for the study of the Vinland narratives does not reach much further. If the presence of Norse seafarers in North America can now be regarded as a historical fact, the evidence of the sagas concerning the voyages of Leiv Eiriksson or Thorfinn Karlsevne remains problematic and filled with contradictions. »²¹⁸

Jakobsson mener altså at den store forskjellen mellom det Vinland som fantes i den middelalderke fantasien og det i dag imaginære Vinland er at det siste kan lokaliseres i Nord-Amerika, mens det første kan ikke.²¹⁹

Et av problemene Jakobsson har med vinlandsforskningen er hvordan det har blitt tegnet opp ruter til Vinland (fra Grønland), hvor de går mest vestover (i tillegg til sørover), hvor dette ikke passer med hva som er skrevet i sagaene. Her poengterer han at i det 10.- og 11. århundre så var det umulig å måle lengdegrad med noen form for presisjon. Dog, har selvsagt norrøne

²¹⁵ Jakobsson, 2012: 494

²¹⁶ Ibid: 502

²¹⁷ Ibid: 502

²¹⁸ Ibid: 502

²¹⁹ Ibid: 502

seilt i en ganske vestlig retning tidligere, som til Island og Grønland. På denne tiden var det godt dokumenterte sjøruter til disse stedene, noe som også er funnet i Hauksboka (hvor Eirik Raudes saga er skrevet), men det er ikke blitt funnet dokumentasjon for en sjørute til Vinland fra denne tiden. Derfor måtte geografer ha slitt med å ha funnet veien til Vinland, og i de tidligste kildene hvor Vinland er blitt nevnt finnes det ingen geografiske ledetråder.²²⁰ I en geografisk avhandling fra Island som ble skrevet rundt år 1300 blir Vinland nevnt i et forsøk på å lokalisere det: «Sør for Grønland, er det Helluland, så er det Markland, hvor det ikke er en lang vei til Vinland det gode, som noen menn tror er koblet til Afrika.» På grunn av dette kan det se ut som at islendere i senmiddelalderen trodde at Vinland lå i/ved Afrika.²²¹

Det Jakobsson konkluderer med er at de store forskjellene mellom Grønlandenes saga og Eirik Raudes saga gjør det vanskelig å tyde, og at de ikke så lett kan ansees for å være historisk korrekte. Ingen av sagaene refererer uten tvil det nylig oppdagede Vinland i en vestlig lokasjon. Dets sørlige posisjon er det likevel ingen tvil om. Det å lokalisere Vinland ved/i Afrika var derfor helt rimelig med tanke på hva leserne visste. Etnisiteten til «skrælingene» kunne også diskuteres, siden de blir sett på som eksotiske mennesker, hvor deres beskrivelser sammenfaller på flere punkter med hvordan andre «hedninger» ble beskrevet i Østen eller sydligere omgivelser.²²²

4.3 Nyere arkeologisk forskning

Fra de siste årene finnes det ikke mye ny forskning om emnet fra historikers synspunkt, mest sannsynlig grunnet synkende interesse for det. Likevel har det fortsatt blitt utført arkeologiske undersøkelser ved L'Anse aux Meadows. Disse kan gi oss et nytt blikk om områdets faktiske funksjon og/eller historie.

4.3.1 Nye resultater 2018-2019

I en artikkel fra 2019 finner vi at utgravninger ledet av Paul M. Ledger, Linus Girdland-Flink og Véronique Forbes i 2018 har gitt oss en ny forståelse for hva som foregikk, eller nærmere bestemt *når* noe foregikk på L'Anse aux Meadows. Dette har de valgt å kalle *New horizons at L'Anse aux Meadows*.²²³

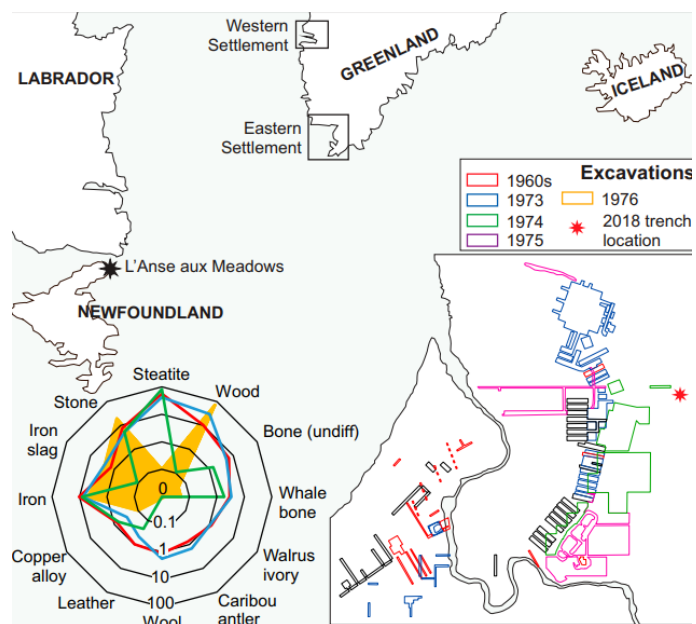
²²⁰ Ibid: 502

²²¹ Ibid: 503

²²² Ibid: 515

²²³ Forbes et al., 2019: 15341

Før resultatene av den nye utgravingen presenteres, kommer det tydelig frem at Birgitta Wallace' synspunkt og teori om L'Anse aux Meadows' funksjon er den som står som referanse når det kommer til forskningens kobling til vinlandssagaene. Her er det likevel ingen forsøk på å sammenkoble de tidligere og fremtidige funnene i området med sagaenes beskrivelser, så det er derfor ingen «saganavn» som blir brukt i teksten. Teorien om at L'Anse aux Meadows har fungert som en utpost for de norrøne som har vært der ser de seg likevel helt enig i, og legger vekt på at det ikke har blitt funnet noen bevis for at de norrøne som var der hadde ankommet med domestiserte dyr. De er derfor enig med Wallace i at L'Anse aux Meadows må ha fungert som et sted for videre utforskning og en mulig holdeplass de kunne reise tilbake til hvis de hadde kommet over andre ressurser eller oppdagelser ved andre lokasjoner på Nord-Amerikas østkyst. De trekker også frem viktigheten av smørvalnøttene, som nevnt tidligere i teksten, som et visst «bevis» for at de norrøne hadde vært i sydligere strøk.²²⁴ Hva var så de nye funnene?

Den «nye kulturelle horisonten», som forfatterne liker å kalle det, var en grøft på 0,65m X 1,50m²²⁵ og kan sees som den røde stjernen på kartet over utgravninger ovenfor.²²⁶ Den nye horisonten, eller kulturlaget som ble funnet, inneholdt trekull, trerester og brente planterester. Det inneholdt også godt preserverte kvister og løv, samt insekter. Disse ble så tatt med til videre undersøkning.²²⁷

Tidligere radiokarbondateringer fra området, som hadde blitt tilskrevet enten norrøn okkupasjon eller en urbefolkning, ble samlet og plassert i en relevant kronologisk ramme. En serie av bayesianske modeller (en statistisk modell hvor sannsynlighet er påvirket av troen på et bestemt utfall) ble så konstruert for å estimere en begynnelse og slutt på den norrøne okkupasjonen av området, samt urbefolkningen, konstruksjoner og den nye kulturelle

²²⁴ Ibid: 15341

²²⁵ Ibid: 15341

²²⁶ Ibid: 15342

²²⁷ Ibid: 15341

horisonten ved å bruke tidligere informasjon. Resultatet av disse «modellene» var overraskende sammenfallende, hvor disse estimerte at en norrøn okkupasjon begynte mellom 910-1030, sluttet mellom 1030-1145, og varte fra 0 til 195 år.²²⁸

Den bayesianske modelleringen konkluderte altså at de norrønes ankomst til L'Anse aux Meadows var det samme som det som tidligere hadde blitt antatt. Det som var nytt var lengden av de norrønes okkupasjon, hvor det her blir antydning at norrøne mennesker kan ha vært der opptil 195 år etter ankomsten. Her understrekes det at dette ikke kunne ha vært en sammenhengende okkupasjonstid, siden det ville ha gitt andre og tydelige resultater. Likevel, indikerer resultatet at de norrøne kan ha vært på L'Anse aux Meadows *sporadisk* i så mange år. Forskerne har her altså konkludert med at deres analyse demonstrerer at norrøn aktivitet i området etterdaterer selv de mest generøse estimatene som er blitt gjort tidligere. De innrømmer at deres resultat, selv om det er svært interessant og er av stor verdi for forståelsen av den norrøne bosetningen, reiser flere spørsmål enn svar.²²⁹

4.3.2 Nye resultater 2021

Artikkelen publisert i Nature som er basert på funnene av Margot Kuitens og Michael W. Dee (fra universitetet i Groningen) er den ferskeste opplysning vi har med tanke på forskningen ved L'Anse aux Meadows.²³⁰

Deres forskning handler hovedsakelig om å finne et nøyaktig årstall for den norrøne bosetningen, hvor de mener at dette ikke er blitt gjort tidligere. Deres kritikk av tidligere forskning er det at de fleste tidligere estimatene som er blitt presentert har vært basert på stilistiske analyser av bygningsverk, noen få gjenstander, i tillegg til tolkninger av kilder skrevet århundrer etter den faktiske begivenheten. De poengterer også at radiokarbondateringene som er blitt gjort i området ikke har gitt særlig god og nyttig informasjon, og at årstallene som tidligere er blitt oppgitt har vært av stor variasjon og strekt seg over flere år. Dette har gjort det vanskelig når det kommer til å sammenligne resultatene med den antakelige korte okkupasjonstiden av de norrøne. Spredningen i resultatene fra radiokarbondateringene skyldes begrensninger i teknologien som ble brukt på 1960-70-tallet, når de fleste av analysene ble gjennomført.²³¹

²²⁸ Ibid: 15342

²²⁹ Ibid: 15342

²³⁰ Kuitens et al., 2022,

²³¹ Ibid: pkt. 2

De de har forsøkt å gjøre i deres studie er å sette et eksakt årstall for den norrøne aktiviteten på L'Anse aux Meadows. Dette betyr ikke at de finner ut hvor lang tid den var aktiv og heller ikke når den begynte eller sluttet. Hovedpoenget har vært å stadfeste et årstall, hvor man uten tvil kan si at de var der. Dette skulle bli gjort gjennom en ny teknikk av radiokarbondatering, som ikke skal gås for mye inn på, hvor hovedpoenget er at gjennom forskningen av årringer (tre) kan man nå telle år etter to hendelser; i år 775- og 993 e.kr. økte produksjonen av isotoper drastisk. Dette kan altså sees på et tres årringer, hvor man (svært forenklet forklart) kan finne ut året treet ble brukt/hugget ut fra denne informasjonen.²³²

Med denne nye metoden ble det gjennomført 127 karbondateringer basert på 83 individuelle årringer fra 4 tregjenstander (alle fra kjente utgravninger på L'Anse aux Meadows). Disse var alle bekreftet for å ha vært brukt av norrøne mennesker, på grunn av redskap brukt for å lage dem.²³³ Det de kom frem til, var det første *sikre* beviset på en eksakt dato når de norrøne var ved L'Anse aux Meadows. Resultatet var at vi nå vet de var der i år 1021 e.kr. Muligheten for at tregjenstandene kunne bli brukt på et senere stadium enn 1021, som ved for eksempel drivved, var høyst usannsynlig. Dette er grunnet årringenes tilstand, som indikerte at det ikke hadde opplevd vanntransport.²³⁴ Det forskerne konkluderer med er at de i det minste nå har et bestemt år å kunne jobbe ut ifra med tanke på norrøn aktivitet i Nord-Amerika, noe de ikke hadde tidligere.²³⁵

4.4 Kapittelkonklusjon

Hvordan har forskningen på Vinland og de norrønes oppdagelse av Nord-Amerika forandret seg etter Ingstads funn i 1960? Det som er funnet ut er at det er flere punkter ved vinlandsforskningen og forskningen på L'Anse aux Meadows som har forandret seg, i tillegg til også flere ting som har holdt seg relativt like.

For det første ser vi at mye av Ingstads fremgangsmåte til sine teorier (som kobling av sagaenes beskrivelser til dagens geografi) har holdt seg svært godt også i senere tid, især med tanke på forskningen rundt årtusenet. Her tenkes det spesielt på sammenligninger mellom funnene på L'Anse aux Meadows og vinlandssagaene, samt andre kilder. Vi har funnet at det er flere forskere som har jobbet iherdig med å koble dagens geografi sammen med sagaens. Forskere som Bergþórsson, Wallace og Larsson har alle egne teorier som baserer seg på å

²³² Ibid: pkt. 3

²³³ Ibid: pkt. 4

²³⁴ Ibid: pkt. 10

²³⁵ Ibid: pkt. 12

tilskrive sagasteder til dagens kjente lokasjoner, noe også Ingstad gjorde. Selvfølgelig har noen av teoriene endret seg eller fått mer støtte i løpet av 30-40 år, hvor for eksempel debatten om navnet Vinlands betydning ser ut til å ha blitt relativt dominert av én side. Det at de norrøne mest sannsynlig reiste lenger sør enn nordspissen av Newfoundland er det også stor enighet om, samt argumentet for at L'Anse aux Meadows ble brukt som en utpost – begge grunnet arkeologiens bidrag. Tanken om å sette L'Anse aux Meadows opp mot sagaenes beskrivelser har fortsatt vært svært relevant for forskningen som har blitt undersøkt, slik som hos Helge Ingstad.

Det skal sies at det også virker til å ha kommet en viss «mot»-forskning for den som er blitt gjort tidligere i vinlandsforskningen. Perkins stiller seg for eksempel svært kritisk til hvordan forskere «med letthet» plasserer lokasjoner beskrevet i sagaene på kjente steder ved dagens østkyst, hovedsakelig basert på deres egne tanker og ideer, og som ofte passer deres agenda svært godt. Til og med Perkins drøfter hvilke steder som er blitt nevnt i sagaene som kunne ha eksistert i virkeligheten, men poengterer sterkt at man må være kritisk til slike spekulasjoner.

Jakobsson kom med en svært annen tilnærming til stoffet enn hva vi har sett tidligere.

Kanskje noe som ikke har blitt sett så mye av siden den tidlige vinlandsforskningen. Han mener at det Vinland som er blitt funnet og det Vinland som ble skrevet om er to forskjellige ting. Han forsøker å påpeke at selv om det var en stor oppdagelse som ble gjort ved L'Anse aux Meadows, så er det ingen bevis for at dette var det islendere i senmiddelalderen trodde de leste og skrev om, eller at det trenger å være en sammenheng mellom funnet og sagaene. Han nevner her at Vinland i sagaene godt kunne ha befunnet seg nær Afrika.

Hvilken rolle spiller sagatradisjonen og vinlandsforskningen i dagens diskusjoner? De nyeste forskningene av emnet ser ut til å basere seg hovedsakelig på arkeologien. Ingstads oppdagelse av L'Anse aux Meadows har derfor vært banebrytende med tanke på den tidlige vinlandsforskningen, hvor hans funn er en direkte årsak til at forskningen er slik den er i dag. De store sammenligningene mellom stedsnavn i sagaene og funnene ser ikke ut til å være hovedfokuset. Det er istedenfor arkeologien som det er blitt konsentrert på, hvor sagasammenligninger kan bli nevnt, men er for det meste utelatt. Tendensen virker altså til å være den at man ikke lenger like enkelt sammenligner vinlandssagaene med de arkeologiske funnene. I det minste må det være sikrere bevis før man kan si (for eksempel) hvor Leivs Vinland var og om Hóp var ekte.

5. Konklusjon

I denne oppgaven har vi sett på svært mange forskere og deres teorier, noe som har hovedsakelig omhandlet vinlandssagaene og L'Anse aux Meadows. Temaet for oppgaven har vært å se hvilke konsekvenser Helge Ingstads oppdagelse i 1960 hadde for forskningen av den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika, hvor forskningens utvikling og sagaenes rolle i denne forskningen har vært svært sentral. Det har derfor blitt sett på vinlandsforskningens ulike sider og utvikling før Ingstads funn, samt utviklingen av forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika fra 1960 og frem til i dag. Slik har kontrasten mellom tiden før arkeologiens frembrudd i emnet og tiden etter kunnet blitt studert.

For å utforske temaet har vi sett på flere problemstillinger som har hjulpet oss med å se på ulike aspekter av temaet. Oppgavens overordnede problemstilling har vært:

«Hvordan har vinlandssagaenes rolle utviklet seg gjennom forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika etter Helge Ingstads funn av L'Anse aux Meadows i 1960?»

Det vi kan konkludere med er at sagaenes rolle har blitt svært forminsket i forskningen etter Helge Ingstads oppdagelse, især de siste årene. Dette har blitt tydeliggjort av historikere som Richard Perkins og Sverrir Jakobsson, hvor spesielt sistnevnte har vist en sterk kritikk til hvordan vinlandssagaene har «automatisk» blitt flettet inn i funnet på L'Anse aux Meadows. Innen arkeologien, hvor vi finner de ferskeste forskningene om emnet, har koblingen til vinlandssagaene vært svært, om ikke helt fraværende.

Men sagaenes rolle har vært svært sentral for det meste av perioden vi har tatt for oss. I begynnelsen av oppgaven stilte vi spørsmål om hvilke teorier som befant seg før Helge Ingstads funn i 1960. Disse teoriene var, lite sjokkerende, basert hovedsakelig på sagaenes beskrivelser, siden det da ikke hadde blitt funnet arkeologiske bevis for en norrøn tilstedeværelse i Nord-Amerika.

Men for å kunne sammenligne disse teoriene har det vært mest interessant å sammenligne de med de første teoriene av Helge og Anne Stine Ingstad, hvor et veiskille ble skapt i vinlandsforskningen siden sagaene nå skulle menge seg med arkeologien. Det var derfor viktig og interessant å stille spørsmål om hvilke teorier som befant seg i 1960-årene.

Et element som var svært sentral for forskerne før funnet av L'Anse aux Meadows var Vinlands geografiske plassering. Deres teorier bestod hovedsakelig av en tolkning av

sagaenes beskrivelser, samt kunnskap om Nord-Amerikas østkyst og Grønlands geografi i forskernes samtid. Forskere som Storm, Brøgger og Mjelde tolket alle hvor Vinland mest sannsynlig lå basert på skildringer og utregning av eyktarstad-problemet, noe som ga forskjellige svar. Storm plasserte Vinland i Nova Scotia, Brøgger ved kysten av Massachusetts og Mjelde ved Virginia.

Men hvilke teorier og konklusjoner befant seg etter funnet av og utgravningene på L'Anse aux Meadows? Ved Helge Ingstad finner vi at sagaenes rolle fortsatt var svært viktig, selv etter de arkeologiske utgravningene. Dette er kanskje ikke så rart, siden reisen som ledet han til L'Anse aux Meadows faktisk var basert på sagaenes beretninger og hans egen utforskning av den nordamerikanske østkysten. Det Helge Ingstad konkluderte med var at selv om sagaene bestod av åpenbare oppfunne elementer av fiksjon, så var de kilder til en sann hendelse. Han mente at beskrivelsene av Vinland stemte godt overens med funnene de hadde gjort ved L'Anse aux Meadows, hvor både radiokarbondateringer, byggenes struktur og kjente norrøne gjenstander gjenspeilet en norrøn reise fra Grønland til Nord-Amerika omkring år 1000 e.Kr. Dermed brukte Ingstad de arkeologiske funnene til å støtte opp det at i det minste *noe* av vinlandssagaene måtte ha skjedd i virkeligheten.

I motsetning til flertallet av forskere før 1960 var Helge Ingstad av den mening at Vinland ikke betydde et land med ville vindruer, men at det egentlig betydde *eng* eller *beitemark*, noe som passet svært godt med landskapet i nordlige Newfoundland. Han mente også at det var Grønlandingenes saga som måtte anees som mest historisk korrekt av de to vinlandssagaene, siden Eirik Raudes saga hadde flere «skapte» elementer slik som stedene *Straumfjord* og *Hóp*. Dette skiller seg for eksempel fra Gustav Storms teori, hvor Storm mente at det var hovedsakelig Eirik Raudes saga som burde bli ansett som mest korrekt.

I Anne Stine Ingstads tolkning av de arkeologiske funnene finner vi en litt annen tilnærming. Denne tilnærmingen er tydelig mer arkeologisk og objektivt i den forstand at hun ikke har koblet sagaene og funnene i like stor grad som Helge Ingstad. Selv om resultatene av utgravningene støttet noen av skildringene fra sagaene, så er det ikke dette som er hovedfokuset i hennes tolkning. Hun har altså skilt mye mer på arkeologien og sagaene enn hva som er blitt gjort av Helge Ingstad, hvor hans mål har sett ut til å være å gjøre akkurat dette: å koble sagaene til de arkeologiske funnene.

Annet enn ved Anne Stine Ingstads bidrag ser altså ikke sagaenes rolle i forskningen (av den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika) ut til å ha forandret seg mye, selv etter de

arkeologiske utgravningene. I stedet for å behandle de to forskjellige feltene hver for seg (arkeologi og sagaforskning), har de blitt flettet sammen og arkeologien har blitt brukt til å støtte sagaenes beretninger.

Dette leder oss videre til flere spørsmål, og som omhandler hvordan forskningen har utviklet seg etter Helge Ingstads funn og frem til i dag. Her har vi sett på flere ulike spørsmål, som om navnet Vinlands betydning, hvor Vinlands beliggenhet var og hva Ingstads funn har hatt å si for forskningen. Når det kommer til navnets betydning, så er det liten tvil om at den generelle konsensusen er at sagaene skildret et land med vindruer og at navnet ikke hadde noe med eng og beitemark å gjøre. Selv om vi finner for eksempel Stefánsson som sier seg enig i Ingstads konklusjon, så er majoriteten av den forståelse at navnet måtte ha betydd det vi i dag forbinder med ordet vin. Forskere som Richard Perkins har argumentert for at Helge Ingstad har tvunget frem betydningen av ordet slik at det skulle stemme godt overens med geografien på nordspissen av Newfoundland.

Hva med når det kommer til Vinlands beliggenhet? Her har vi sett at flere forskere fortsatt har forsøkt å plassere Vinland i henhold til dagens geografi ved den nordamerikanske østkysten. Dette har ledet til at forskere har kommet med mange forskjellige gjetninger til Vinlands beliggenhet (Quebec, Nova Scotia, New Brunswick osv.), og det er ingen tvil om at sagaenes rolle har vært instrumental for dette, siden det er disse beretningene de har gått ut ifra. L'Anse aux Meadows har også blitt brukt i sammenheng med sagaene, svært likt som Ingstad gjorde det flere tiår i forveien.

L'Anse aux Meadows' funksjon har vært rimelig sammenfallende hos de ulike forskerne, hvor det skal ha fungert som en form for utpost til videre oppdagelse og reise. Her har forskerne fulgt arkeologiens resultater, slik som også Ingstad gjorde, selv om Ingstad var mer påståelig om L'Anse aux Meadows' rolle i den forstand at det *var* Vinland og at de norrøne ikke hadde noen grunn til å utforske sydligere strøk. Det som kan ansees som svært likt med forskere som for eksempel Wallace, Bergþórsson og Larsson er at Ingstads forsøk på å sammenkoble L'Anse aux Meadows med sagaene har blitt videreført.

Videre har vi sett at det har vært en kritikk til «vinlandsforskningen» etter Ingstads funn i 1960, noe Richard Perkins er et eksempel på. Han poengterer at det å koble saganavn med dagens kjente geografiske områder kan ansees som spekulativt, og at det er ikke uten grunn at forskere har kommet med ulike teorier angående slike lokasjoner. Dette er på grunn av at man baserer den informasjonen man har fra sagaene med kjennskapen man har til dagens geografi,

noe som har resultert i ulike stedsplasseringer. Man kan derfor ikke med sikkerhet plassere saganavn til dagens geografi.

Sverrir Jakobsson kommer med en enda sterkere kritikk til forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika. Han er av den mening at vinlandssagaene og det arkeologiske funnet ikke har noen rett til å bli sammenkoblet. Selvsagt kan man sette de opp imot hverandre for å se på likheter og ulikheter, men det å skulle erklære vinlandssagaene for å ha en sammenheng med L'Anse aux Meadows finner han ukritisk. Selv om funnet av Ingstad selvfølgelig var svært viktig for forståelsen av norrøne menneskers reiser til Nord-Amerika, så støttet ikke dette vinlandssagaene i den forstand at de kan ansees som faktiske hendelser. Her poengterer han for eksempel hvordan vinlandssagaene ikke gir en klar indikasjon på at de norrøne reiste vestover og at skildringene av «skrælinger» ikke trengte å beskrive et amerikansk/arktisk urfolk. Han bryter altså med Ingstad og den videre tradisjonen med å sammenkoble sagaene og den arkeologiske forskningen, hvor han mener at de burde behandles som to ulike elementer. Det som var grunnlaget til Helge Ingstads funn i 1960 ser derfor ut til å ha blitt helt snudd på hodet av Jakobsson.

Når vi stiller spørsmålet om hvordan de ferskeste forskningene av den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika har vært, så finner vi to arkeologiske artikler som ser svært annerledes ut enn mye av den tidligere forskningen på feltet. Med unntak av at artikkelen fra 2019 så vidt nevner den tidligere koblingen til sagaene, med fokus på Birgitta Wallace' arbeid, så består de to artiklene kun av fokus på ny arkeologisk forskning gjort ved L'Anse aux Meadows. De er altså svært annerledes enn de tidligere forskningene på emnet som vi har sett tidligere, siden de så å si kun tar for seg arkeologien, noe som nesten ikke har vært sett siden Anne Stine Ingstads bidrag.

Hva har så Helge Ingstads funn hatt å si for forskningen? Uten Helge Ingstads funn hadde vi ikke hatt et bevis for at de norrøne satte opp en bosetning i Nord-Amerika, og vi ville fortsatt ha måttet basere oss kun på vinlandssagaene. I et slikt tilfelle kunne dagens teori vært svært lik den vi har sett av Sverrir Jakobsson, hvor vinlandssagaenes kobling til en ekte bosetning kunne ha vært avskrevet. Selv om vinlandssagaene ikke lenger ser ut til å være koblet i en stor grad i de nyeste forskningene på L'Anse aux Meadows, så var sagaene årsaken til at Helge Ingstad kunne bevise at det faktisk var norrøne mennesker i Nord-Amerika rundt år 1000 e.kr. Noe Ingstads funn også gjorde var å sette et nytt lys på vinlandssagaene i den forstand at flere forskere nå mente at sagaene måtte ha en kjerne av sannhet. Selv om hans egne tolkninger til tider ble kritisert, så var fortsatt hans metode med å koble sagaene til det arkeologiske noe

som ble fortsatt i lang tid etterpå. Når alt kommer til alt, er det liten tvil at det arkeologiske perspektivet ved Ingstads oppdagelse er det som har hatt mest å si for forskningen, noe som ser ut til å være hovedelementet i dagens forskning på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika.

Svaret på den overordnede problemstillingen er at sagaenes rolle har blitt svært forminsket i forskningen på den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika. Det må poengteres at dette ikke var en reaksjon som skjedde direkte etter Ingstads oppdagelse av L'Anse aux Meadows, men det er ingen tvil om at hans oppdagelse er hovedårsaken for at forskningen vi finner i dag kommer fra det arkeologiske feltet. Hadde det ikke vært for Helge Ingstads oppdagelse hadde forskningen mest sannsynlig basert seg enten (fortsatt) på vinlandssagaene, eller så hadde det vært et dødt forskningsfelt med sagaene forkastet som historisk kildemateriale.

Litteraturliste

Bergþórsson, P. (2000). *The Wineland Millenium: Saga and Evidence*. Mál og menning.

Brøgger, A. W. (1937). *Vinlandsferdene*. Gyldendal norsk forlag.

Canadian Archaeological Association. (u. å.). *Birgitta Wallace*.

<https://canadianarchaeology.com/caa/about/awards/recipients/smith-wintemberg-award/birgitta-wallace>

Eckhoff, N. (2015). *De rekonstruerte torvhus* [Fotografi]. Store norske leksikon.

https://snl.no/L%27Anse_aux_Meadows

Forbes, V., Girdland-Flink, L. & Ledger, P. M. (2019). New Horizons at L'Anse aux Meadows. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, vol. 116(31), 15341-15343.

<https://doi.org/10.1073/pnas.1907986116>

Fri tanke. (u. å.). *Mats G. Larsson*. <https://fritanke.se/profiler/mats-g-larsson/>

Hammerstrøm, M. (2022, 8. august). *Asimut*. Store norske leksikon. <https://snl.no/asimut>

Hatlen, J. F. (2020, 8. oktober). *Gustav Storm*. Store norske leksikon.

https://snl.no/Gustav_Storm

Heimskringla. (2013, 13. januar). *Carl Christian Rafn*.

https://heimskringla.no/wiki/Carl_Christian_Rafn_biografi

Helle, K. (2001). Hovedlinjer i utviklingen av den historiske sagakritikken. I J. R. Hagland & S. Supphellen (Red.), *Leiv Eriksson, Helge Ingstad og Vinland: Kjelder og tradisjonar* (s. 13-40). Tapir akademisk forlag.

Ingstad, A. S. (1985). *The Norse Discovery of America, Vol. 1: Excavations of a Norse Settlement at L'Anse aux Meadows, Newfoundland 1961-1968*. Universitetsforlaget AS.

Ingstad, H. (1959). *Landet under leidarstjernen: En ferd til Grønlands norrøne bygder*. Gyldendal norsk forlag.

Ingstad, H. (1965). *Vesterveg til Vinland: Oppdagelsen av norrøne boplasser i Nord-Amerika*. Gyldendal norsk forlag.

Ingstad, H. (1985). *The Norse Discovery of America, Vol. 2: The Historical Background and the Evidence of the Norse Settlement Discovered in Newfoundland*. Universitetsforlaget AS.

- Jakobsson, S. (2012). Vínland and Wishful Thinking: Medieval and Modern Fantasies. *Canadian Journal of History*, 47(3), 493-514.
- Keller, C. (2001). Vinland etter Ingstad. I J. R. Hagland & S. Supphellen (Red.), *Leiv Eriksson, Helge Ingstad og Vinland: Kjelder og tradisjonar* (s. 67-90). Tapir akademisk forlag.
- Kuitens, M., Lindsay, C., Wallace, B. L. et al. (2022). Evidence of European presence in the Americas in AD 1021. *Nature*, vol. 601, 388-391. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03972-8>
- Larsson, M. G. (1992). The Vinland Sagas and Nova Scotia: A Reappraisal of an Old Theory. *Scandinavian Studies*, 64(3), 305-335.
- Magerøy, H. (2019, 5. august). *Tormod Torfæus*. Store norske leksikon. https://snl.no/Tormod_Torf%C3%A6us
- Mjelde, M. M. (1927). *Eyktaarstad-problemet og vinlandsreisene*. Heimskringla. https://heimskringla.no/wiki/Eyktaarstad-problemet_og_Vinlandsreisene
- Nordbø, B. (2022, 24. februar). *Flateyjarbók*. Store norske leksikon. <https://snl.no/Flateyjarb%C3%B3k>
- Ólason, V. (2001). Sagatekstene – forskningsstatus. I J. R. Hagland & S. Supphellen (Red.), *Leiv Eriksson, Helge Ingstad og Vinland: Kjelder og tradisjonar* (s. 41-66). Tapir akademisk forlag.
- Parks Canada. (2022, 26. nov.). *Maps and Brochures*. <https://parks.canada.ca/lhn-nhs/nl/meadows/visit/cartes-maps>
- Perkins, R. (2004). Medieval Norse Visits to America: Millennial Stocktaking. *Saga-Book*, vol. 28, 29-69.
- På høyden. (2019). *Magnús Stefánsson*. <https://pahoyden.khrono.no/minneord/magns-stefnsson/393071>
- ResearchGate. (u. å). *Sverrir Jakobsson*. <https://www.researchgate.net/profile/Sverrir-Jakobsson>
- Solberg, B. & Stylegar, F. (2018, 28. mai). *Anton Wilhelm Brøgger*. Store norske leksikon. https://snl.no/Anton_Wilhelm_Br%C3%B8gger_-_norsk_arkeolog

Stefánsson, M. (1998). Vínland or Vinland? *Scandinavian Journal of History*, 23(3-4), 139-152.

Storm, G. (1887). Studier over vinlandsrejserne. *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*, 2, 293-372.

UCL. (u. å.). *Prof. Richard Perkins*. IRIS Institutional Research Information Service.
<https://iris.ucl.ac.uk/iris/browse/profile?upi=RMPER52>

Wallace, B. (2009). L'Anse aux Meadows, Leif Eriksson's Home in Vinland. *Journal of the North Atlantic*, 2(sp2), 114-125.

World Atlas. (2023, 27. mars). *Maps of Nova Scotia*.
<https://www.worldatlas.com/maps/canada/nova-scotia>

